

ISSN
2547-989X

Sinop Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

Araştırma Makalesi

Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (1), 470-506

Geliş Tarihi:05.03.2024 Kabul Tarihi:20.05.2024

Yayın: 2024 Yayın Tarihi:31.05.2024

<https://doi.org/10.30561/sinopUSD.1447669>

<https://dergipark.org.tr/sinopUSD>

BÜYÜK TAARRUZ'UN İÇ SİYASETTEKİ YANSIMALARI

Halil İbrahim ÇELİK*

Öz

Bu makale, Millî Mücadele'nin nihai zaferi olan Büyük Taarruz'un Türkiye iç siyasetindeki etkisi üzerine odaklanmaktadır. Büyük Taarruzun başarı ile sonuçlanması, Türkiye'nin bağımsız bir devlet olarak tanınmasına ve iç siyasette yeni devletin kuruluş felsefesinin benimsenmesine katkı sağlamıştır. Türk ordusunun askerî başarısı iç siyasetin dinamiklerini değiştirmiştir. Bu değişimin doğru anlaşılabilmesi için 1922 yılı sonrasında Türkiye'de yaşanan gelişmelerin değerlendirilmesini güçleştirmektedir. Bu sebeple büyük zaferin iç siyasetteki yansımalarına müstakil bir çalışma ile dikkat çekilmesi gerekli görülmüştür. Zaferle birlikte iç siyasetteki tartışmalar, Mustafa Kemal Paşa'nın düşünceleri lehine sonuçlanmıştır. Paşa'ya yönelik İstanbul ve Anadolu'daki muhalefet etkisini kaybetmeye başlamıştır. Zafer hem Anadolu'da hem de İstanbul'da coşku ile kutlanmıştır. Bu münasebetle Ankara'ya pek çok tebrik telgrafının çekildiği görülmektedir. Netice itibarıyla bu zafer ile Türkiye Cumhuriyeti'nin, Mustafa Kemal Paşa'nın belirlediği çağdaş düşünce ekseninde kuruluşunun önündeki engeller kalkmıştır. Bu çalışmanın ana kaynaklarını sırasıyla Başkanlık Devlet Arşivleri Cumhuriyet Arşivi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıtları, hatıralar, süreli yayınlar ve telif eserler oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadele, Büyük Taarruz, İç siyaset, Çağdaşlaşma.

The Reflections of Great Offensive in Domestic Politics

Abstract

This article aims to investigate the impact of the Great Offensive, the final victory of the National Struggle, on the domestic politics of Turkey. The success of the Great Offensive underpinned the recognition of Turkey as an independent state and the adoption of the founding philosophy of the new state over domestic politics. Namely, the success of the Turkish army has altered the dynamics of domestic politics. The inability to fully understand this alteration truly renders it difficult to evaluate the developments in Turkey after 1922. In this respect, it was bound to draw attention to the reflections of the great victory in domestic politics through an independent study. After the victory, debates over domestic politics began to favor Mustafa Kemal Pasha's ideas, causing opposition to Pasha in Istanbul and Anatolia to lose ground. The victory was celebrated enthusiastically both in

* Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, halilibrahimcelik42@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5500-4226>

Anatolia and in Istanbul, and many congratulatory telegrams were sent to Ankara on this occasion. As a result, the obstacles to establishing the Turkish Republic on modern lines, as determined by Mustafa Kemal Pasha, have been removed with this victory. The main sources of this study are the Presidency State Archives, Republic Archive, Minutes of the Grand National Assembly of Turkey, reminiscences, periodicals, and copyrighted works, respectively.

Keywords: Mustafa Kemal Pasha, National Struggle, Great Offensive, Domestic Politics, Modernization.

Giriş

Mustafa Kemal Paşa'nın ordu müfettişi olarak Samsun'a çıkışı ile başlayan Millî Mücadele 9 Eylül 1922 tarihinde İzmir'in Yunan işgalinden kurtarılması ile sona ermiştir. Yunan ordusunun mutlak bir yenilgi ile Anadolu topraklarını terk etmek zorunda bırakılması Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ndeki zafer ile mümkün olmuştur. Bu zafer vatanı düşman işgalinden kurtarmasının yanında yeni Türk devletinin kuruluşuna da zemin hazırlamıştır. Mustafa Kemal Paşa, zafer neticesinde iç siyasette oluşan atmosferi öğrencilik yıllarından itibaren planladığı reformları uygulama imkânı olarak değerlendirmiştir (Turan, 2014, s. 262). Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele boyunca uyguladığı siyasetin ana çerçevesini kamu görevine atandığı genç subaylık yıllarında görmek mümkündür. Mustafa Kemal Paşa düşüncelerini uzun ve meşakkatli bir mücadele süreci neticesinde gerçekleştirmiştir.

Millî Mücadele döneminde Mustafa Kemal Paşa'ya karşı gerek siyasi fikir ayrılıkları gerekse kişisel nedenlerle muhalefet hareketleri görülmüştür. Sakarya Meydan Muharebesi döneminde ise Meclis'te birlik ve beraberlik atmosferi oluşmuştu. Ancak zaferden kısa bir süre sonra bu atmosfer değişmiş ve Malta sürgününden dönen bazı eski siyasetçilerin de rol oynadığı muhalefet hareketleri gelişmeye başlamıştır (Atatürk, 1969, s. 631; Kollu, 1992, s. 481). Fransızlarla imzalanan Ankara Anlaşması'nın Meclis görüşmeleri sırasında bazı milletvekillerin İskenderun'un statüsü nedeni ile anlaşma aleyhinde oy kullanmaları Meclis'te Mustafa Kemal Paşa'ya muhalefetin görünür hale gelmeye başladığını göstermektedir

(Mango, 2000, s. 317). Anlaşma hükümlerinde Misâk-ı Millî'ye aykırı hususların yer aldığı iddiasına karşı Mustafa Kemal Paşa Meclis konuşmasında Fransa'nın siyaseti karşısında alınabilecek en iyi sonucun mevcut anlaşma olduğunu, daha ötesinin zor olduğunu ifade etmiştir (Demir, 2023, s. 1340).

Mustafa Kemal Paşa bir yandan orduyu muharebelere hazırlamaya çalışırken diğer yandan muhalif hareketler ile de mücadele etmiş hatta zaferden sonra uygulayacağı siyasetin ipuçlarını da bu mücadeleler sırasında göstermiştir. Millî Mücadele döneminde ve zafer sonrasında gelişen muhalif hareketlere karşı Mustafa Kemal Paşa'nın siyaseti Prusyalı askerî kuramcı Carl von Clausewitz'in başkomutan nitelikleri ile benzeşmektedir. O başkomutanı siyasi gelişmeleri yakından takip eden, her aşamada doğruyu algılayabilen, sorgulayıcı bir zihin ile meselelere çok boyutlu yaklaşan güven veren serinkanlı nitelikte bir devlet adamı olarak tarif etmiştir (Gawrych, 2009). Millî Mücadele liderinde asker, siyasetçi ve diplomat kimliği birlikte güçlü bir şekilde görülmüştür. Mustafa Kemal Paşa'nın bu özelliği ona yeni Türkiye'yi kurarken ilhamını teoriden değil Türk milletinin tarih tecrübesinden almasını da sağlamıştır. Türk inkılabı bir teorinin uygulanması olarak değil milletle birlikte kazanılan askerî zaferlerin siyasî sonuçları olarak gelişmiştir (Kocatürk, 2009, s. 10). Mustafa Kemal Paşa için askerî kuvvetler vatan ve milletin bekası için bir araçtır. Nitekim daha 1917 yılında Suriye Cephesinde III. Ordu komutanı olarak Halep'ten gönderdiği raporda, eldeki askerî kuvvetlerin memleketi kurtarmak için kullanılması gerektiğini ifade etmiştir (Mango, 2009, s. 13).

Mustafa Kemal Paşa *“asıl olan iç cephedir. Bu cephe bütün memleketin, bütün milletin vücuda getirdiği cephedir. Zahiri cephe, doğrudan doğruya ordunun düşman karşısındaki silahlı cephesidir. Bu cephe sarsılabilir, değişebilir, yenilenebilir. Fakat bu hâl hiçbir vakit bir memleketi mahvedemez. Mühim olan, memleketi temelinden yıkan, milleti esir ettiren iç cephenin düşmesidir”* (Nutuk, 1969, s 433) ifadesiyle vatan müdafaasında iç cephenin önemine vurgu yapmıştır. Mustafa Kemal Paşa iç siyasetteki gelişmeler ve kamuoyunun yönelimlerinin milletin kaderine etkisini bu ifadeleriyle açıklamıştır. Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan

Muharebesi sürecindeki iç siyaset yaklaşımı bu düşünceler ekseninde gelişmiştir. İç siyasetin dışişlerindeki gelişmelere etkisi olduğu gibi dışişlerindeki gelişmelerin de iç siyaseti belirlemeye etkisinin olduğu bilinmektedir. Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi zaferinin yeni Türk devletinin kuruluşuna katkıları ve günümüze kadar ulaşan etkileri ortaya konulması çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi hakkında önemli çalışmalar yayınlanmıştır. Ancak Büyük Taarruz sürecinin öncesi ve sonrasıyla iç siyasete yansımaları hakkında müstakil ve güncel bir çalışma olması nedeniyle bu araştırmanın yapılmasının yararlı olacağı değerlendirilmiştir. Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi zaferinin iç politikadaki yansımaları Atatürk'ün *Nutuk* isimli eseri başta olmak üzere, Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıtları, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Hâkimiyet-i Milliye gazetesi yayınları hatıralar ve telif eserler incelenerek değerlendirilmeye çalışılmıştır. *Nutuk* ve Büyük Millet Meclisi zabıtları dönemin birinci elden kaynakları olarak sürecin anlaşılmasını sağlayacağından bu kaynaklara odaklanılmıştır. Hatıralar dönemin tanıklarının olaylara bakış açısını yansıtması bakımından karşılaştırmalı olarak incelendiğinde araştırmayı destekleyici bilgiler ihtiva etmektedir.

1. Büyük Taarruz Öncesi İç Politikadaki Gelişmeler

Sakarya Meydan Muharebesinin Türk ordusunun zaferi ile sonuçlanmasından sonra Türk ordusu işgal güçlerine son darbeyi vurmak için gizli ve titiz bir hazırlık sürecine girmişti (Bayındır Uluskan, 2022, s. 249). 15 Ekim 1921 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı tarafından Batı Cephesi komutanlığına bildirilen Sad Taarruz Planı 1. Ordu Komutanı Ali İhsan (Sabis) Paşa tarafından asker, silah ve donatım eksiklikleri nedeniyle başarısız olacağı düşüncesiyle eleştirilmişti (Çaykıran, 2022, s. 71; Kollu, 1992, s. 506). Ali İhsan Paşa'nın eleştirileri ve taarruz tartışmaları bir yıllık bir tartışma sürecinin başlangıcını işaret ediyordu. Bu dönemde Türkiye iç siyasetinde ön plana çıkan iki temel sorun bulunmaktaydı. Bunlardan

birincisi, Mustafa Kemal Paşa'nın Başkomutanlık yetkilerini düzenleyen yasanın süresinin uzatılmasına ilişkin tartışmalardır (Atatürk, 1969, s. 653). Mustafa Kemal Paşa'ya geniş ve olağanüstü yetkiler tanıyan Başkomutanlık Kanunu ilk kez Sakarya Muharebesi'nden önce 5 Ağustos 1921 tarihinde 3 ay süre geçerli olmak üzere çıkarılmıştır (TBMM, GCZ, 5 Ağustos 1921). Daha sonra 31 Ekim 1921, 4 Şubat 1922 ve 6 Mayıs 1922 tarihlerinde olmak üzere üç kez üçer aylık süreler ile uzatılmıştı. Mustafa Kemal Paşa'ya başkomutanlık yetkisi verilmesine ilişkin düzenlemeler Millî Mücadele döneminin yarı resmi yayın organı olarak isimlendirilen *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde (1 Kasım 1921; 5 Şubat 1922; 7 Mayıs 1922) Türk kamuoyuna duyurulmuştur. *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi Millî Mücadele döneminde gündem belirlenmesine ve Türk kamuoyunun Millî Mücadele lehine bilinçlenmesine katkı sağlayan yayınlarıyla Büyük Taarruz öncesinde de iç siyaseti etkileyen önemli yayınlar yapmıştır (Ölçekçi, 2022, s. 5). *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde başkomutanlık yetkisine ilişkin kanun görüşmelerinin tartışmasız kabul edilmesine ilişkin haber verilmesine karşın özellikle 3. defa uzatılması için yapılan Meclis görüşmeleri sert tartışmalara neden olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'ya yakın bazı isimler bile onun kişisel iktidarını sağlamlaştıracağı ve güç dengesinin bozulacağından endişe etmişlerdir. Muhalifler ise Başkomutanlık kanununa sert eleştiriler yöneltmişlerdir (Atatürk, 1969, s. 653; Kinross, 2018, s. 357). Muhalefetin başkomutanlık yasasının ülkede Meclis'in yetkilerini kısıtladığı eleştirilerine karşın Rauf Bey dönemin şartlarında başka çaresi olmayan bir yol olarak değerlendirilmiştir (Orbay, 1993, s. 74). Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaşanan yetki tartışmalarının Türk kamuoyu ve iç siyaseti açısından ilk kez müşahede edilen bir gelişme olmadığını, Türk siyasetinin II. Meşrutiyet döneminden itibaren Meclis'te siyasi tartışma tecrübesine sahip olduğunu değerlendirmek gerekmektedir (Yazıcı, 2019, s. 52).

Mustafa Kemal Paşa Meclis'te kendisine yönelik eleştirilere cevap verirken “*bizim mühim ve asıl olan vazifemiz, siyaset yapmak değildir. Bizim ve bütün memleket ve milletin bugün, yegâne vazifesi, topraklarımızda bulunan düşmanı süngü-*

lerimizle tartdetmektir” ifadeleri ile siyasî tartışmalar yerine vatanın ve milletin kurtuluşu için düşmana karşı mücadeleye odaklanmak gerektiğini ifade etmiş, askerliğin bilinen ilkeleri gereği olağanüstü durumlarda Başkomutanlık yasının bir zorunluluk olduğunu açıklamıştır (Atatürk, 1969, s. 657). Tüm tartışmalar neticesinde Başkomutanlık kanununun geçerlilik süresi yeniden uzatılmıştır. Daha sonra 4 Ağustos 1922 tarihinde süresi dolacak olan başkomutanlık yetkisi, 20 Temmuz tarihli Meclis kararı ile bir kez daha uzatılmıştır. Mustafa Kemal Paşa, Lozan Anlaşması imzalanana kadar Başkomutan unvanını ve yetkisini kullanmayı sürdürmüştür. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin ilanı ve Mustafa Kemal Paşa’nın Cumhurbaşkanı seçilmesi ile kanun geçerliliğini yitirmiştir (Yalman, 1992, s. 110; Erkan, 2022, s. 248). Başkomutanlık yetkilerinin Meclis tarafından uzatılmasına rağmen, görüşmeler sırasındaki tartışmalar yakın gelecekte Meclis’te Mustafa Kemal Paşa’ya yönelik güçlü bir muhalefetin olacağını göstermektedir.

Türkiye’nin 1922 yılındaki temel iç siyaset tartışmalarından ikincisi ise Sakarya Muharebesi zaferi üzerinden bir yılı aşkın bir süre geçmiş olmasına karşın ordunun düşmanı vatandan atmak için nihai bir taarruza geçmemesine ilişkin tartışmalardır. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde milletvekillerin bir kısmı ordunun bir an önce taarruza geçerek vatani işgalden kurtarmasını istiyordu. Bu milletvekilleri arasında işgalin bir an önce son bulmasını konusunda sabırsız davrananların yanında Mustafa Kemal Paşa’ya muhalif olanlar da bulunmaktaydı. Muhalif milletvekilleri, Türk ordusunun taarruz gücünün olmadığı iddiaları ile Mustafa Kemal Paşa’yı yıpratmayı da hedefliyorlardı. Mustafa Kemal Paşa 6 Mart 1922 tarihinde Meclis’te yaptığı konuşmada;

“... ordumuzun kararı, taarruzdur. Fakat bu taarruzu tehir ediyoruz. Sebebi, hazırlığımızı tamamen bitirmeye biraz daha zaman lazımdır. Yarım hazırlıkla, yarım tedbirlerle yapılacak taarruz, hiç taarruz etmemekten çok daha kötüdür”

ifadesiyle endişeleri gidermeye çalışmıştır. Mustafa Kemal Paşa’ya siyasî nedenlerle muhalif duruş sergileyenler vardı. Diğer yandan savaşların getirdiği yorgun-

luk, yoksulluk ve işgaller insanların yaşam şartlarını güçleştirmiş, hatta dayanılmaz boyutlara taşımıştı. Bu durumda eleştirilerin etkisini artırıyor (Atatürk, 1969, s. 635-636; Kinross, 2018, s. 357; Küçük, 2020, s. 78). Muhafız vekiller ordunun taarruzunun geciktiğini ve fırsatın kaçırıldığını, ordunun iyi yönetilmediğini iddia ederek Meclis'te sert eleştiriler yapıyorlardı (Avanas, 1994, s. 247).

Kamuoyu tarafından yakından takip edilen bu iki sorunun yanında İngiltere'nin Malta adasında sürgünde tuttuğu bazı Türkleri serbest bırakması da muhalefet hareketini güçlendirmiştir. Hüseyin Rauf (Orbay) Bey ve Kara Vasıf Bey Malta sürgününden serbest bırakılan milletvekilleri arasında bulunuyorlardı. Bu kişiler takip edilmekte olan siyaseti bilmek ve siyasette söz sahibi olmak istiyorlardı. Rauf Bey Nafia Vekâletine Kara Vasıf Bey ise Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti yönetimine seçilmiş, ancak ikisi de kısa süre sonra görevlerinden istifa etmişlerdir. Ordu yönetimi ile hükümetin ayrılması düşüncesini savunan bu kişilere Refet (Bele) Bey'de katılmış, o da Müdafaa-i Milliye Vekillikinden istifa etmişti. Mustafa Kemal Paşa ordu yönetimi ve hükümetin ayrılması düşüncesi ile kendisinin Ankara'dan uzaklaştırılmak istendiğini değerlendirmiştir (Atatürk, 1969, s. 633). Farklı gerekçelerle de olsa bu kişilerin Mustafa Kemal Paşa'nın yönetim ilkelerine ve kişiliğine karşı bir muhalefet geliştirdikleri anlaşılmaktadır (Berkes, 2013, s. 502).

Diğer yandan İtilaf Devletlerinden gelen barış önerilerinde uzlaşarak Misak-ı Milli'nin ulaşılabilen hedefleri ile barış yapma ve İtilaf Devletlerine güvenme eğilimi taşıyan milletvekilleri de bulunuyordu. Yeni bir savaşa gerek kalmadan barışın sağlanabileceğini değerlendiriyorlardı. Mustafa Kemal Paşa bu düşüncenin yaygınlaşmasının orduyu rehavete sürükleyeceğinden endişe ediyordu (Kinross, 2018, s. 356). Mustafa Kemal Paşa farklı yaklaşımlar arasında denge siyaseti izleyerek orduyu genel taarruza hazırlamak ve askerlerin moralini yüksek tutmak zorundaydı. Meclis'te millete kötümserlik ve orduya cesaretsizlik aşılacak bir tutum geliştirilmediği sürece tartışmalar düşmanın rehavete kapılmasını sağlayabilirdi. Düşmanın rehavete kapılması durumu ise Mustafa Kemal Paşa'nın stratejisine uygundu (Atatürk, 1969, s. 650). Aynı zamanda Meclis'te farklı görüşler, tartışmalar ve kişi-

sel nedenlerle milletvekilleri Müdafaa-i Hukuk Grubu'ndan ayrı ikinci bir grup oluşturmuşlardı. İkinci grup görünürde Selahattin ve Hüseyin Avni (Ulaş) Beylerin liderliğinde hareket ediyordu. Fakat Rauf Bey ve Kara Vasıf Bey de muhalefeti perde arkasından yönlendiriyorlardı (Atatürk, 1969, s. 634). Bu dönemde hükümet krizinin çözülmesi için Rauf Bey'e İcra Vekilleri Heyeti Reisliği (başbakanlık) teklif edilmişti. Rauf Bey anılarında bu görevi Mustafa Kemal Paşa'nın özel isteğiyle kabul ettiğini ifade etmektedir (Orbay, 1993, s. 77). Mustafa Kemal Paşa fikir ayrılıklarına karşın Millî Mücadele'de devlet adamlarından üst düzeyde yararlanmayı başarmıştır (Karabekir, 2009, s. 901; Kinross, 2018, s. 358). Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey'in icra Vekilleri Heyeti Reisi olarak seçilmesini sağlamıştı. Ancak, *Nutuk*'ta onun açıktan ikinci gruba geçmemesine rağmen muhalif bir yaklaşımı olduğunu bildiğini ifade etmektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın bu bilgisine karşın Rauf Bey 12 Temmuz 1922 tarihinden 4 Ağustos 1923 tarihine kadar görevini sürdürmüştür (Atatürk, 1969, s. 664). Millî Mücadele liderleri arasında zaman zaman siyasî tartışmalar ve fikir ayrılıkları da yaşanmıştır. Refet Paşa, Mustafa Kemal Paşa ile yaşadığı anlaşmazlık sonucunda Millî Müdafaa Vekilliği'nden ayrılarak Ankara'nın dış mahallesi Keçiören'de evine çekilmiş, siyasetle ilgilenmemeye başlamıştır. Ali Fuat (Cebesoy) Paşa ve Rauf Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın başkomutanlık yetkilerinin Meclis'te görüşülmesi öncesinde Millî Mücadele liderleri arasında anlaşmazlık olduğu haberlerinin yayılmasının hem milletin moralini bozacağını hem de Yunanların umutlarını canlandırabileceği endişesi taşıyorlardı. Bundan dolayı bazı girişimlerde bulunmuşlardır. Bu girişimler sonuç vermiş, Refet Paşa onları sıcak bir Temmuz akşamında evinde ağırlamıştır. Millî Mücadelenin 4 lideri hatıralar ve gelecek üzerinde konuşmuşlardır. Mustafa Kemal Paşa ise muhalefete kızgınlığını ifade etmiştir. *“Ben nasıl mücadele edeceğimi bilirim. Fakat şimdi bunun ne yeri ne sırası. Daha sonra ise mücadeleye gerek kalmayacak”* (Kinross, 2018, s. 359) ifadeleri ile düşüncesini açıklamıştır. Ona göre, yeni Türkiye demokratik bir devlet olmalıydı. Bundan dolayı öncelikle silah arkadaşlarına bu düşüncesini açıklayarak zaferden sonra tek adam rejimi düşünmediği konusunda

onları ikna etmiştir. Ardından bir gün sonra Meclis'te asker üniforması ile yaptığı konuşmasında da Meclis'i başkomutanlık kanununun süresiz uzatılması konusunda ikna etmeyi başarmıştır (Kinross, 2018, s. 359). Moskova Büyükelçiliği görevinden dönen ve Mustafa Kemal Paşa tarafından Müdafaa-i Hukuk Grubu başkanlığına getirilen Ali Fuat Paşa, Meclisteki siyasî tartışmaların, Yunanlara karşı taarruza geçilecek bir zamanda meydana gelmesinden dolayı sıradan bir tartışma olmadığı düşüncesindeydi. Ona göre bu tartışmalar, kurulacak yeni devletin felsefesi ve egemenlik anlayışı ile ilgili olmalıydı. Bu nedenle o tartışmaları mümkün olduğunca zafer sonrasına ötelemeye gayret etmiştir. Zafer sonrası yaşanan siyasî gelişmeler Ali Fuat Paşa'yı haklı çıkarmıştır (Kinross, 2018, s. 358).

Meclis'te bu gelişmeler yaşanırken Şark Cephesi komutanı Kazım Karabekir Paşa, 19 Şubat 1922 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği bir mektupta Meclis seçimleri ve milletvekillerin millî meseleler hakkında yanlış karar vermelelerinin önüne geçilebilmesi için meclisin üzerinde ikinci bir meclis kurulmasını önermiştir. Bu öneri bir ayan meclisi ya da senato benzeri bir yapı kurulması düşüncesini göstermektedir. Kazım Karabekir Paşa'nın bu mektubuna 4 Mart 1922 tarihinde cevap veren Mustafa Kemal Paşa ikinci bir meclisin kurulmasının devlet idaresinde iki başlılığa sebep olacağını ifade etmiştir. Fakat bununla birlikte Mustafa Kemal Paşa, Kazım Karabekir Paşa'nın endişelerini de haklı bulmuş, bu endişelerin izalesi için Meclis seçimlerinde millî hassasiyeti yüksek ve alanında yetkin kişilerin meclis üyeliğine seçilmeleri neticesinde ortaya çıkması muhtemel sorunların engellenebileceğini ifade etmiştir (Atatürk, 1969, s. 641-642). Kazım Karabekir Paşa'nın bu mektubu henüz erken sayılabilecek bir dönemde Millî Mücadele dönemi devlet adamlarının Türk devletinin geleceği hakkında değerlendirmeler yaptıklarını, sistem önerileri üzerinde fikirler ürettiklerini göstermektedir.

Büyük Taarruz, Türk milletinin istiklal mücadelesinin geleceğini etkileyeceği gibi aynı zamanda Mustafa Kemal Paşa'nın siyasî geleceğini de belirleyecekti. Zaferin kazanılması neticesinde Türklerin son sığınağı olan Anadolu, yeni kurulacak olan bağımsız Türk devletinin vatanı, Mustafa Kemal Paşa da bu devletin do-

ğal lideri olacaktı. Aksi takdirde millet sonu belirsiz bir savrulmaya maruz kalacak ve Mondros Mütarekesi dönemi günlerine geri dönelecekti (Öksüz & Köse, 2017, s. 212). Mustafa Kemal Paşa, ülkenin ve milletin içinde bulunduğu durumun farkındaydı. Orduyu mümkün olan en kısa sürede taarruza hazırlamak ve uygun zamanda tek bir hamle ile vatani işgalden kurtarmak zorundaydı. Uzun süreli bir taarruz ordusu silah, cephane ve iaşe bakımından besleyecek yeterli kaynaklara sahip olunmadığı için büyük bir risk taşıyordu (Öksüz & Köse, 2017, s. 215). Türk ordusunun taarruz gücüne ulaşabilmesi için millettten son kez fedakârlık istenmişti. Devletin ve milletin mali gücü son sınırına kadar zorlanmış ve ülkenin mali kaynakları ordunun emrine tahsis edilmiş, subay ve askerlere taarruz eğitimi verilmiş, doğu ve güney bölgelerinde bulunan askerî birlikler batıya kaydırılmıştı. Rusya ile İtalya'dan satın alınan ve İstanbul'dan kaçırılan silahlar ordunun ihtiyaçlarını tamamlamaktan uzak olmakla birlikte önemli bir ihtiyacı giderecek miktardaydı (Küçük, 2020, s. 80). Bu hazırlıklardan sonra Mustafa Kemal Paşa 1922 Haziran'ında Batı Cephesi komutanı İsmet Paşa, Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Vekili (Genelkurmay Başkanı) Fevzi (Çakmak) Paşa ve Müdafa-i Milliye Vekili (Milli Savunma Bakanı) Kâzım (Özalp) Paşa ile taarruz planını paylaştı (Atatürk, 1969, s. 665; Küçük, 2020, s. 79).

Büyük Taarruz öncesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde tartışma konularından birisi de Harp Encümeni Fevkalâdesi Kanunu olmuştur. Cephe gerisi hizmetlerin verimli sürdürülmesini hedefleyen kanun düzenlemesi ve kanun içeriğine ilişkin tartışmalar Büyük Taarruz hazırlıkların askeri hazırlıklarla birlikte cephe gerisini de ayrıntılı olarak planlamaya çalıştığını göstermektedir (Çetin, 2022, s.7). Harp Encümeni 1922 yılı Nisan, Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarında Batı Cephesine demiryolu ulaşımı bulunan şehirlerde görev yapmış ve ordunun giyecek, yiyecek ve donatım ihtiyacının karşılanması için çalışmıştır (Çetin, 2022, s.30-35). Diğer yandan Büyük Taarruz öncesinde İstanbul'daki tabiplerin Anadolu'ya geçmeleri sağlanmış, belediyelerde görevli tabipler ordu hizmetine alınmıştır. Adana ve Konya'daki hastaneler yaralıları için merkez hastane olarak belirlenirken Afyon

cephe hattına yakın bölgeye seyyar hastane kurulmuştur (Canpolat, 2022, s.70). Konya’da ordunun giyecek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan komisyon 100 000 hayvan, 500 nakliye arabası, 10 000 asker kıyafeti toplamayı başarmıştı (Avas, 1994, s. 249). Konya’nın bu katkılarına benzer desteklerin diğer şehirlerden de gerçekleştiği bilinmektedir. Bu çalışmalarla milletin sağlık alanındaki birikimi ve yetmişmiş insan gücü de ordunun hizmetine verilmiş, taarruz hazırlıkları imkanlar ölçüsünde sağlık hizmetleri noktasında da tamamlanmış oluyordu.

2. Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi Sırasındaki Gelişmeler

Ordunun taarruzu ve mutlak zaferi 1922 yılının ilk yarısında Meclis’te ve ordu komutanları arasında yaşanan siyasî anlaşmazlıkları ya da çekişmeleri sona erdirebilecek bir gelişme olabilirdi. Bu süreçte taarruz için hazırlanan ordunun harekâtı bütün tartışmaları askıya alacaktı. Zorunlu olmadıkça savaşı bir felaket olarak gören Mustafa Kemal Paşa, istiklal-i tam için milletin güç ve kudretini göstermesinin zorunlu olduğunu biliyordu (Atatürk, 1994, s. 232). Ordu taarruza hazır olur olmaz askeri hareketin başlaması birçok tartışmayı sona erdirecekti. Mustafa Kemal Paşa Akşehir’de, ordular arası düzenlenen futbol turnuvası bahanesi ile komutanları toplamıştı. Toplantıda Fevzi Paşa 9 aydır Mustafa Kemal Paşa’nın emri ile üzerinde çalıştığı taarruz planını komuta heyetine sundu. İhtiyatlı ve müte-reddit olması ile tanınan İsmet Paşa başta olmak üzere komutanlardan bazıları saldırı planını zamanlama ve ordunun böyle bir taarruza hazır olmaması gerekçeleri ile eleştirmişti. Zira Balkan savaşlarından beri savunma refleksleri güçlenmiş olan Türk komuta heyeti bir taarruz durumunda orduyu kaybetme endişesi içerisine girmişti. Mustafa Kemal Paşa ise komuta heyetinin aksine vatanın bağımsızlığı için kesin bir zaferi zorunlu gördüğünden risk almak gerektiğini ifade etmişti. Komutanlar ikna olmasalar da onun emrine uyacaklarına söz verdiler. Bu karar neticesinde hükümet de Fevzi Paşa’nın taarruz planını onayladı. Büyük taarruz öncesi Mustafa Kemal Paşa Ankara’dan cepheye hareket etmiş, ancak Çankaya çalışanları aldıkları emir gereğince Paşa Ankara’da olmadığı halde, Ankara’da olduğu intibai-

nı uyandıracak şekilde davranmışlardı. Bu davranış düşmanı yanılmaya yönelik bir çalışmadır (Özalp, 2020, s. 234; Borak, 1990, s. 384). 25 Ağustos akşamı Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile Anadolu'nun dünya ile haberleşme bağlantısı kesilmişti (Kinross, 2018, s. 365-368). İstanbul ve İzmir basınının da Ankara'daki gelişmelerden ve taarruz hazırlıklarından haberi olmamıştı (Yaşar, 2023, s. 395). Anadolu'da yayın yapan Millî Mücadele yanlısı gazetelerin bu dönemdeki yayın politikaları Türk milletinin Millî Mücadele'ye desteğinin artmasına ve zaferin kazanılmasına önemli katkısı olmuştur (Ölçekçi, 2022, s. 10).

Mustafa Kemal Paşa ilgili hükümet üyeleri ve Doğu Cephesi Komutanı Kazım Karabekir Paşa'ya taarruzun gelişimi ve ulaşılan hedefler şifreli bir telgraf ile bildirmişti (Atatürk'ün Bütün Eserleri, 1992, s. 210). Ayrıca 26 Ağustos 1922 tarihinde vilayetlere gönderilen İcra Vekilleri Heyeti Başkanı Rauf imzalı bir yazı ile Büyük Taarruz'un başladığı duyurulmuştur (BCA, 30.10.54-355-1). Başkanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgede; namus, vatan ve istiklali kurtarmak gibi ulvi amaçlarla ordunun taarruza geçtiği belirtilmiş, milletin maddi ve manevi kuvvetleri ile güçlendirilmiş olan ordunun, milletin mesut günlerini sağlayacağı ifade edilmiştir. Türk milletinden ordusu için camilerde dua istenmiştir (BCA. 051.V48.13.113.24). Yazının sonunda, orduya maddi-manevi desteğin devam ettirilmesi talep edilerek halktan zafer niyazı ve duası talep edilmişti. Rauf Bey'in bu yazısında milleti bilgilendirme hedefi olmakla birlikte, kullanılan dil ve talepler bakımından büyük taarruza millet desteğinin önemi vurgulanmaktadır. Milletin maddi ve manevi desteği ile zaferin kazanılacağı vurgusu ile muharebenin Türk milleti tarafından içselleştirmesi hedeflenmiştir (Orbay, 1993, s. 82). Rauf Bey'in yazısından bir gün sonra *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde, kahraman Türk ordusunun bütün cephelerde cani düşmanla çarpışmaya başladığı bilgisi ile taarruz haberi kamuoyuna duyurulmuştur. Rauf Bey'in vilayetlere gönderdiği yazıya da yer verilen haberde millete, sadece resmi haberlere itibar edilmesi ve sonucun sükûnetle beklenmesi tavsiye edilmiştir (*Hâkimiyet-i Milliye*, 27 Ağustos 1922).

Büyük Taarruz ilk günden itibaren büyük bir başarı ile sürdürülmüş ve Yunan işgal kuvvetlerinin savunma hatları kısa sürede aşmıştır. Taarruzun ilk iki gününde ordunun muharebe meydanında gösterdiği başarı nedeniyle ordu, İcra Vekilleri Heyeti Başkanı Hüseyin Rauf Bey tarafından bir telgraf ile tebrik edilmiş (BCA, 30.10.54-355-3), telgrafta kısa sürede kazanılan başarının bütün milleti mutlu ettiği belirtilmiştir. Ayrıca tebrik metninde, mutluluğun orduya bildirilmesi ve milletin topyekûn ordusunun arkasında olduğu mesajını da ihtiva etmektedir. Muharebeler sırasında Büyük Taarruzun her aşaması Başkomutan Mustafa Kemal Paşa tarafından Meclise ve İcra Vekilleri Heyetine telgraf ile bildirilmiştir (BCA, 30.10.54-355-7). *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi Türk ordusunun zaferini;

“Ey Türk yürü! Yürü ki bütün bir beşeriyet, bütün bir din, bütün bir medeniyet varlığını, hayatını, şerefini, senin celadet ve şecaatinden bekliyor. Ey Türk Yürü ki arkanda mazlum, garip bir milletin milyonlarca çoluk çocuklarının, milyonlarca kadınlarının elleri barigâh-ı ilahiye uzanarak hayat ve iffetlerinin zamanı olan senin muzafferiyetin için gece gündüz gözyaşları akıtarak dua ve niyaz ediyorlar. Evet, ey Türk yürü ki senin bu yürüyüşün tarihte yeni bir devir açıyor, hukuk müdevvenâtına yeni bir fasıl ilave ediyor, şeref ve izzetten mahrum ettirmek istenilen şarka saadet hürriyet temin ediyor! Yürü ki bütün İslamiyet gülsün! Yürü ki bütün şark mesut olsun” ifadeleri ile başyazı olarak duyurmuştur (*Hâkimiyet-i Milliye*, 29 Ağustos 1922).

26 Ağustos günü başlayan taarruz, neticesinde Türk ordusu 400 kilometreye yakın mesafeyi 15 günde düşmandan temizlemiş ve İzmir’i işgalden kurtarmıştı. Ankara halkı zafer haberleri geldikçe Meclis önünde toplanarak sevinç gösterileri yapıyordu. Türk ordusunun büyük başarısı General Ali Fuat Erdem tarafından “Motorsuz Yıldırım Harbi” olarak isimlendirilmişti (Kollu, 1992, s. 482).

Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebeleri sırasında yaralanan Türk askerleri Konya’ya getirilmiş, gaziler Konya halkı tarafından kahraman gibi

törenler ile karşılanmıştı. (*Hâkimiyet-i Milliye*, 31 Ağustos 1922). Büyük Taarruz harekâtı, Türk ordusunun mutlak zaferi ile sonuçlanmış (Karabekir, 2009, s. 910), Türk ordusunun zaferi sonrasında Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsüne Bursa'nın işgali sonrası örtülen siyah örtü kaldırılıp yerine yeşil bir örtü serilmiştir. 9 Eylül 1922 tarihinde Nureddin Paşa komutasındaki birlikler İzmir hükümet konağına Türk bayrağını çekmiş (Küçük, 2020, s. 81), Mustafa Kemal Paşa ise 10 Eylül 1922'de zeytin dalları ile süslenmiş açık bir otomobilin içerisinde İzmir'e gelmiştir (Tansel, 2019, s. 184). İzmir'in işgalden kurtuluşunu *İleri* gazetesi, 3 sene 3 ay 25 gündür işgal atındaki İzmir'in Türk sancağına kavuştuğu vurgusuyla duyurmuştur (Selek, 1987, s. 721; Sarıhan, 1996, s. 651). Mustafa Kemal Paşa 13 Eylül 1922 tarihinde millete hitaben yayınladığı tamim ile Anadolu'nun Yunan işgalinden kurtarıldığını bildirmiştir (Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV, 1694, s. 458). Böylece Batı Anadolu'da Yunan işgali sona erdirilmiş ve 18 Eylül 1922'de Anadolu'da hiçbir düşman askeri kalmamıştır.

3. Zaferin İç Siyasetteki Yansıması

Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi zaferinin Türk ordusu tarafından kazanılması ve Yunan ordusunun İzmir'de denize dökülmesinin insan doğasının mantığını zorlayan bir gerçekliği vardı. Çünkü taarruzun başladığı Afyon ile İzmir arası karayolu ile 325 kilometre mesafededir. Bir ordunun bu yolu 15 gün gibi kısa bir sürede, üstelik savaşıarak ve düşmanı takip ederek kat etmesi, diğer bir ifade ile günlük 30 kilometre vatan toprağını düşman işgalinden kurtarması Türk askerinin vatan aşkı ve görev bilincinden başka bir yaklaşımla açıklanması mümkün değildir (Köstüklü, 2002, s. 333). Böylesine muhteşem bir fedakârlık ve başarının önemli sonuçlar doğuracağı muhakkaktır. Büyük zaferle Anadolu'nun düşman işgalinden kurtarılması, taarruz öncesi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Mustafa Kemal Paşa'yı yoğun eleştirilere hedef yapan muhalif milletvekilleri dâhil tüm yurttaki büyük bir coşku ile karşılanmıştır. Milletvekilleri Türk ordusunu tebrik etmiştir. Büyük Millet Meclisine, basın kuruluşlarından, halktan ve dost devletlerden tebrik telgrafları gelmiştir. Telgraflar arasında İstanbul Hükümeti, Siyasal Bil-

giler Okulu öğrencileri, Talebe-i Ulum Cemiyeti, Antakyalı Küçük Saadet ve Maraş Milel-i Gayri Müslime Ruhanileri gibi farklı toplum kesimlerine ait olanlar dikkat çekmektedir (Tansel, 2019, s. 185; Sayılır, 2014, s. 92).

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde, Türk milletinin Mondros Mütarekesi sonrasında yaşadığı sıkıntılar, İslam tarihindeki üzüntülü ve acı üç olaydan birisi olarak değerlendirilmiştir. İşgal dönemi, Uhud Savaşı ve Hz. Peygamber'in vefatından sonra üçüncü büyük elem verici süreç olarak anlatılmaktadır. Gazetenin değerlendirmesine göre zafer ile üzüntülü günler sona ermiş, mesut günler başlamıştır (*Hâkimiyet-i Milliye*, 31 Ağustos 1922). Türk milletinin, yurdun Yunan işgalinden kurtarılmasına gösterdiği reaksiyon Haymana ve Ayaş kazalarında yaşanan telgraf müzayedesinde görülmektedir. İlçeye gelen Afyon'un kurtarıldığına ilişkin telgraf, okunması için müzayedeye konulmuş ve telgraf 20.245 kuruşa satın alan Galip Efendi tarafından okunmuştur. Müzayede de toplanan para ile gazilere sigara hediye edilmesi kararlaştırılmıştır. Aynı gün hükümet konağı bahçesinde mevlit okutulmuş ve dua edilmiştir. (*Hâkimiyet-i Milliye*, 31 Ağustos 1922). Zafer haberinin millette duyurulması Ayaşlılar tarafından bir şeref olarak görülmüş ve bu haberi ilk kez okumak ekonomik güçlüklerin yaşandığı dönemde önemli maddi değer bulmuştur. Bu sosyal atmosferde Mustafa Kemal Paşa, 2 Ekim 1922'de Ankara'ya gelmiş ve halkın sevgi gösterileri ile karşılanmıştır. Ankara'ya geldiği günün akşamı zafer kutlaması için bir balo tertip edilmiş ve balo da İstiklal Marşı, Osman Zeki Üngör bestesi ile ilk kez çalınmıştır (Özalp, 2020, s. 236; Sarıhan, 1996, s. 724).

Zafer sonrası iç politikadaki gelişmeler ile ateşkes anlaşması ve barış görüşmeleri eş zamanlı olarak ilerlemiştir. Mustafa Kemal Paşa bir yandan askerî zaferi siyasi zaferle sonuçlandırıp bağımsız bir devletin kuruluşunu sağlayacak kalıcı bir barış anlaşması imzalamanın hazırlıklarını yaparken, diğer yandan 1905 yılındaki ilk görev yıllarından itibaren kafasında tasarladığı devlet sistemini kurmak için planlarını uygulamaya koymuştur. Bu amaçla Milli egemenlik ilkesini esas alan devlet düşüncesinin önündeki en büyük engel olan saltanat idaresi 1 Kasım 1922 tarihli kanun ile sonlandırılmıştır. İstanbul Hükümetinin istifası ve Osmanlı Devle-

ti'nin son padişahı Mehmet Vahdettin'in ülkeyi terk etmesiyle Milli egemenliğin önündeki zorlu olacağı düşünülen engel siyasî hamlelerle beklenenden daha az tepkiyle ortadan kaldırılmıştır. Bu gelişmeler Ankara hükümetinin uluslararası ilişkilerde de işini kolaylaştırmıştır (Berkes, 2013, s. 504; Genç, 1996, s. 167). Esasen 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi'nin açılışıyla birlikte saltanat, siyasî işlevini kaybetmişti. Ancak Mustafa Kemal Paşa büyük zafere kadar İstanbul hükümeti aleyhine cümleler kurarken, hilafet ve saltanata bağlılık vurgusu yapmıştır. Zafer sonrası iklim ise ülke siyasetinin fiili durumuna hukuki meşruiyet kazandırmıştır (Orbay, 1993, s. 107; Ertan, 2014, s. 198).

Diğer yandan Mustafa Kemal Paşa'nın büyük taarruz hazırlıkları sırasında savaş planlarını üç isim dışında kimse ile paylaşmaması, Meclis'ten hatta Millî Mücadele döneminin başından beri birlikte hareket ettiği yakın silah arkadaşı Kazım Karabekir'den bile gizlemiş olması, ikilinin arasındaki güven ilişkisinin zedelenmesine ve aralarında ilk problemlerin oluşmasına sebebiyet verdiği anlaşılmaktadır (Karabekir, 2008, s.1290; Yalman, 1992, s. 148).

4. Zaferin Türkiye Büyük Millet Meclisine Yansımaları

Mustafa Kemal Paşa Türk milletinin geleceği hakkında karar verme ve yönetme yetkisinin milletin seçeceği yasal temsilcilerden oluşan bir meclise ait olmasını temel ilke olarak benimsemiştir. Bu düşüncesini Millî Mücadele'nin ilk dönemlerinden itibaren kongrelerde uygulamaya başlamıştı. İstiklal Harbi'nin bütün süreçlerinde meclis kararı ve meclisin üstünlüğü siyasî meşruiyetin gereği olarak değerlendirilmiştir. Meclis bu yönü ile en yüksek siyasî karar organı olarak görülmüş ve Mustafa Kemal Paşa yeni kurulan orduyu, Meclis'in ve dolayısı ile milletin emrinde, millete hizmet eden bir kurum olarak konumlandırmıştır (Dâver, 1985, s. 194; Bolat, 2019, s. 163). Millî Mücadele liderinin bu yaklaşımı Türkiye'nin askerî bir yönetime değil cumhuriyet yönetimine dönüşmesinin önemli basamaklarından birisidir. Diğer yandan millet iradesine dayanan yönetim şekli Meclis'te hükümete muhalefet oluşmasına da kaynaklık etmiştir.

1922 yılında Büyük Millet Meclisi'nde yer alan sağ ve sol muhalifler, kurulacak yeni devlet yapısına ve Mustafa Kemal Paşa'nın siyasi liderliğine karşı sert bir muhalefete hazırlanıyorlardı (Findley, 2017, s. 223). Bu durumu sezinleyen Mustafa Kemal Paşa'nın, henüz Büyük Taarruz devam ederken, Afyon'un düşman işgalinden kurtarıldığı gün, belediye binasında Halide Edip Hanım'a “*Yunanlardan sonra birbirimiz ile kavga edeceğiz*” dediği bilinmektedir. Bu sözlerde espiyle birlikte bir gerçeğin ifadesi yer almaktadır (Kinross, 2018, s. 370). Cumhuriyetin ilanından sonra bu sözlerin muhatabı olan Halide Edip Hanım ile Atatürk arasında siyasi anlaşmazlık olmuş ve Halide Edip Avrupa'ya gitmiştir.

Büyük Taarruz öncesi Meclis'te sert muhalefet yapan milletvekillerinden birisi olan Erzurum Milletvekili Hüseyin Avni Bey zafer sonrasında

Milli mefkûrenin rehberi olan Gazi Hazretleri bugün bu ordunun kumandanlığını kabul ettiği gibi milli mefkûrenin rehberliğini de kabul etmiştir. Ne büyük ne azametli bir ruh! Bugün bu zafere bizi tebşir eden Başkumandanı rica ederim ki, çiftçinin başında yine o zekâları sayesinde bu cihan iktisadiyatında tezkâr etmelerini Cenab-ı Hak'tan temenni ederim (TBMM ZC, 2 Eylül 1922)

ifadesiyle Türkiye'nin ve Mustafa Kemal Paşa'nın siyasi geleceği ilgili düşüncelerini dile getirmiş, adeta kısa süre önceki muhalefeti için özür beyanında bulunmuştur. Bolu Milletvekili Tunalı Hilmi Bey ise Türk ordusunu ve onun muzaffer komutanını övmek için uygun sıfat bulamadığını dile getirmiştir. Edirne Milletvekili Şeref Bey ise yaptığı kısa bir konuşma ile orduya ve başkomutanına teşekkür etmiştir (TBMM ZC, 2 Eylül 1922; Yalman, 1994, s. 150).

Meclisteki bu siyasi atmosfer üzerine Mustafa Kemal Paşa hükümet uygulamalarına yönelik kanunları hızla Meclis'ten çıkarılarak ülke yönetiminde tek yetkinin Ankara hükümetinde olduğu mesajını hem iç kamuoyuna hem de dış dünyaya duyurmak istemiştir (Gençosman, 1981, s. 174). Bu konuda hızlı adımların atılması için Meclis'in çalıştırılması gerekiyordu. Meclisin çalıştırılması ihtiyacına karşılık özellikle işgalden kurtarılan şehirlerin milletvekilleri seçim bölgelerine

gitmek için Meclis'ten izin talep ediyorlardı. Milletvekillerinin hem siyasî bakımdan hem de insani bakımdan anlaşılır olan bu talepleri Meclis'in çalışmasını engelleyecek boyutlara gelmesi, dönemin siyasî sorunlarından birisi olmuştur. Tüm izin taleplerinin yerine getirilmesi Meclis'in toplantı yeter sayısının oluşmasına engel olacağı endişesi nedeniyle milletvekillerine izin verilmemesi görüşü Batı Anadolu milletvekilleri tarafından tepki ile karşılanmıştır. Kütahya Milletvekili Ragıp Bey'in "*memleketim harap olmuş, yanmış, katliam icra edilmiş. Beni şimdi seçmenlerim yanında görmek istemezler mi! Eğer siz mezuniyet vermezseniz ben istifa eder giderim*" (TBMM ZC, 4 Eylül 1922) ifadesi ile tepkisini belirtmesi üzerine Ragıp Bey'e 15 gün memleketine gitme izni verilmiştir. Kütahya Milletvekili Besim Atalay Bey'e de geçmiş dönemde Meclis çalışmalarının tamamına katıldığı için 1 ay izin verilmiştir. Büyük Millet Meclisi işgalden kurtulan şehirlerin milletvekillerine Meclis çalışmalarını aksatmayacak bir planlama ile Ankara'da bulunan milletvekili sayısının toplantı yeter sayısı olan 200 milletvekilinin altına düşmemesi esası üzerinden sıra ile izin vermiştir (TBMM ZC, 4 Eylül 1922).

Mecliste siyasî konuların görüşüldüğü oturumlarda tartışmalar yaşandığı görülmektedir. Türkiye Büyük Meclisi büyük zaferin kazanılmasını sağlayan, muharebelerde yararlılık gösteren subay ve erlerin ödüllendirilmeleri ve terfisine ilişkin Başkomutanlık teklifini gündemine almıştır. Bu tekliflerden büyük bir kısmının olumlu değerlendirilmesine karşın, bazı komutanların terfileri onaylanmamıştır. Meclisin bu kararı yakın gelecekteki iç siyasî gelişmelerin ve çekişmelerin habercisi gibidir. Fevzi Paşa'nın müşirliğe, İsmet Paşa'nın ferikliğe terfi tekliflerinin kabul edilmesine karşın, Fahrettin Paşa, İbrahim Bey ve Nazmi Bey'e ilişkin terfi ve taltif teklifleri kanunda belirtilen süreleri doldurmadıkları ve rütbelerinde bir yıllık süreyi tamamlamadıkları gerekçeleri ile kabul edilmemiştir (TBMM ZC, 4 Eylül 1922; Orbay, 1993, s. 85; Baki, 2004, s. 239). Bununla birlikte İzmir'in işgal günü (15 Mayıs 1919) Yunan askerlerine direnen ve "Yaşasın Venizelos!" diye bağırmayı reddettiği için şehit edilen Süleyman Fethi Bey'in anıtının dikilmesi için Milli Savunma Komisyonuna bir teklif gönderilmiştir (Sarıhan 1996, s. 703). Meclis gö-

rüşmelerindeki bu siyasî anlaşmazlıklar, kısa süre sonra bakanların istifaları ile daha net görülmeye başlanacaktır.

Büyük Millet Meclisi bu süreçte Tekâlif-i Milliye Yükümlülükleri ile tahsil edilmesi gereken vergilerin tahsiline ilişkin vergi düzenlemesini kabul etmiştir. 6 Eylül tarihinde alınan bu karar Meclis'in devlet düzenini kurma çalışmalarının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan zaferin kazanılmasının Meclis'e vergi düzenlemeleri gibi kritik konularda bile siyasî özgüven sağladığı da anlaşılmaktadır (TBMM ZC, 6 Eylül 1922). Yine 20 Eylül tarihli oturumda vergi düzenlemelerine ilişkin yasalar görüşülmüş ve Duyun-u Umumiye İdaresi hakkında bazı düzenlemeler yapılmıştır. Meclis mali konularda sakin oturumlara ev sahipliği yapmıştır (TBMM ZC, 20 Eylül 1922).

Dâhiliye Vekili (İçişleri Bakanı) Ata Bey'in 17 Eylül 1922 Pazar günü istifasıyla siyasî tartışmalar krize dönüşmüştür. Ata Bey'in yerine Mustafa Kemal Paşa'nın aday gösterdiği Zekai Bey'in aldığı 37 oya karşılık muhalif milletvekillerinden Kara Vasıf Bey 99 oy almıştır. Dâhiliye Vekili seçiminde Meclis'in yeterli çoğunluğu sağlayamaması üzerine 20 Eylül tarihinde tekrarlanan seçimde Mustafa Kemal Paşa'nın adayı Safa Bey 94, Kara Vasıf Bey ise 92 oy almışlardır. Üçüncü tur seçiminde ise Safa Bey 100, Vasıf Bey 91 oy almıştır. Böylece Safa Bey Dâhiliye Vekili seçilmiştir. Safa Bey'in Dâhiliye Vekili seçilmesiyle kriz çözülmüştü. Ancak bu kriz Meclis'in kırılğan siyasî yapısını ve muhalefetin etkinliğini de göstermektedir. Aynı günlerde görevinden istifa ederek yeniden aday olan ve bir anlamda Meclis'ten güvenoyu isteyen Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekili (Sağlık Bakanı) Dr. Rıza Nur Bey de 163 oy alarak yeniden Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekili seçilmişti (Özalp, 2020, s. 235; Sarıhan, 1996, s. 704). Bakanların istifası ve seçim süreçlerinde yaşanan sorunların görüşülmesi için İcra Vekilleri Heyeti Reisi Rauf Bey, hükümetin Mustafa Kemal Paşa ile görüşmesini önermiş, ancak bu öneri Meclis tarafından kabul edilmemiştir. Mustafa Kemal Paşa ile hükümetin tüm üyelerinin değil İcra Vekilleri Heyeti Reisi ve Hariciye Vekilinin (Dışişleri bakanı) görüşmelerinin uygun olduğu kararına varılmıştır (Sarıhan, 1996, 682).

Türkiye Büyük Millet Meclisi, zaferi büyük bir coşku ile karşılamıştı. Diğer yandan siyasî sürecin beklenen sonucu olarak Meclis'te siyasî gelecek hesaplarıyla birlikte tartışmalar başlamıştı. Zafer, iç politikadaki tartışmaları kısa bir süreliğine ertelemiş olsa da Meclis'in yeni dönemde zorlu iç mücadelelere sahne olacağına da habercisi olmuştur. Türk milleti ise 4 yıldır özlemle beklediği, işgalden kurtuluşu coşku ile kutluyor ve zaferi sağlayanlara saygı ve minnetini gösteriyordu. Mustafa Kemal Paşa 4 Ekim 1922'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı uzun bir konuşma ile muharebeleri anlatmıştır. *“Bu Anadolu zaferi, tarihte bir millet tarafından benimsenen bir düşüncenin ne kadar güçlü ve yaratıcı bir kuvvet olduğunun en güzel örneği olarak kalacaktır”* ifadesi ile zaferin büyüklüğüne vurgu yapmıştır. Meclis'in, büyük zaferin kazanılmasına yaptığı çalışmaları övmüş ve Yunanların Anadolu üzerindeki tarihi emellerinin sona erdirildiğini açıklamıştır (TBMM ZC, 4 Ekim 1922).

Meclis oturumunda hem I. grup hem de II. grup milletvekilleri Mustafa Kemal Paşa'yı öven konuşmalar yapmışlardır. Tunalı Hilmi, Yunan yenilgisinden söz edilirken *“darısı Büyük Britanya'nın başına!”* deyince Mustafa Kemal Paşa bu sözlere *“bugün artık Misak-ı Milli'nin sınırları içinde mutlu, müreffeh ve hür yaşamak için her ne gerekiyorsa hepsini istihsal edeceğiz”* ifadeleri ile bağımsızlıkla birlikte barışa ve huzura vurgu yapmıştır. Bu ifadelerinden onun, milletin mutluluk ve refah beklentisinin farkında olduğu anlaşılıyor ve yeni süreçte duygularıyla değil, akılla siyaset yürüteceğini gösteriyordu (Sarıhan, 1996, s. 728). Elbette bu konuşmada Büyük Taarruz öncesi Büyük Millet Meclisi'nde kendisine ve ordu yönetimine karşı yapılan sert eleştirilere de cevap verilmiştir. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa, Meclis'te en çok eleştiriye maruz kalan Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Vekili Fevzi Paşa'nın, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'nın ve Müdafaa-i Milliye Vekili Kâzım Paşa'nın isimlerini kürsüden tek tek zikretmiş ve paşalar milletvekillerince alkışlanmışlardır (TBMM ZC, 4 Ekim 1922). Bu davranış Ali Fuat Paşa ve Refet Paşa'nın Başkomutan tarafından dışlandığı şeklinde değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Millî Mücadele'nin başından itibaren aktif olarak görev alan İcra Vekil-

leri Heyeti Reisi Rauf ile Doğu Cephesi Komutanı Kazım Karabekir de kendilerinin karar mekanizmasının dışında tutulduklarını düşünmüşlerdi. Fakat Mustafa Kemal Paşa, silah arkadaşları ile aralarında gerginleşen ilişkilerine rağmen meclis-teki muhalefete birlikte hareket ettiklerini düşündürmeyi başarmıştır (Mango, 2000, s. 349). Millî Mücadele lideri konuşmasında muhalif milletvekillerine, Türk ordusunun taarruz gücü olmadığı yönündeki eleştirileri nedeni ile teşekkür etmiştir. Onların bu eleştirileri ile düşmanın savunmaya geçmeye gerek duymadığını ve bunun için yoğun bir hazırlık yapmadığını, böylece hazırlıksız yakalandığını belirtmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın bu ifadesi Meclis'te bazı milletvekilleri tarafından alaycı gülüşmeler ile karşılık bulmuş, muhalefet ise sessiz kalmıştır (TBMM ZC, 4 Ekim 1922).

TBMM 12 Kasım 1922 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf çekerek onun şahsında ordunun zaferini tebrik etmiş, (BCA, 030.10.1.1.3/1) Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Savaşı'nda kazanılan zafer Mustafa Kemal Paşa'ya "Halaskâr Gazi" unvanını kazandırmıştı. Mustafa Kemal Paşa, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki siyasî atmosferden memnundu. O, kutlamalardan ziyade büyük zaferin oluşturduğu bu olumlu siyasî atmosferi, Ankara hükümetinin otoritesini güçlendirme yolunda önemli görüyordu. Öncelikle gönderdiği telgraflar ile zaferin kazanılmasına katkı sağlayan tüm toplum kesimlerini teşekkürlerini sundu (Baki, 2004, s. 259). Bu davranışı ile milletin lideri olduğunu bir kez daha teyit etti. Diğer yandan Cephede kazanılan ve vatanın işgalden kurtarılmasını sağlayan bu zaferin iç ve dış politikada kesin bir sonuca götürmeyeceği Millî Mücadele lideri tarafından iyi biliniyordu.

5. Türk Milletinin Zafer Kutlamaları

Büyük Taarruz başlayıp düşman işgalinden kurtarılan köy ve şehirlerin haberleri duyuldukça vatanın her yerinde büyük sevinç gösterileri ve kutlamalar yapılmaya başlanmıştı. Daha önce katliam ve zulüm haberleri ile kahrolan Türk milletinde, Yunan ordusunun hızla geri çekildiğini bildiren müjdeli haberler, büyük bir coşkuya sebep olmuştu. Türk şehirleri bayraklarla süslenmiş, kamu görevlilerinin

düzenlediği geçit törenlerinin yanında halkın kutlamalarıyla Anadolu adeta bayram yerine dönmüştü. Türk ordusu için kurbanlar kesilmiş, dualar edilmiş, vatanın birçok noktasında asılı olan siyah sancaklar yerini *al sancaklara* bırakmıştır. Düşman işgalinde olduğunu göstermek ve bilinci diri tutmak için haritalarda siyahla gösterilen şehirlerin renkleri düşman işgalinden kurtarıldıkça beyaza dönüştürülmüştür. Cepheden gelen her zafer haberi kutlamaları daha görkemli ve coşkulu hale getirmişti (Tansel, 2019, s. 178; Üçüncü, 2010, s. 196). İzmir halkı Türk ordusunu mükemmel bir düzen içinde İzmir'e girişini coşkuyla karşılamıştı (Karagülmez, 2022, s. 199). Türk ordusunun İzmir'e girdiği haberi üzerine Anadolu'daki vilayetlerden Büyük Millet Meclisi'ne kutlama telgrafları yağmaya başlamıştı. Ankara başta olmak üzere Kayseri, Mersin, Kastamonu, Diyarbakır, Konya, Antalya, Adana, Trabzon, Kars, Çanakkale, Artvin şehirleri ile bu şehirlere bağlı birçok ilçede İzmir'e Türk askerlerinin girişi gösteriler ve fener alayları ile kutlanmıştır. Bu kutlamalar içerisinde Ankara, Trabzon, Diyarbakır ve Konya'daki kutlamalar dev Türk bayraklarının kullanıldığı devasa mitinglere dönüşmüş, vilayetler kutlama telgraflarıyla birlikte orduya hediyeler de göndermişlerdir. Örneğin, Samsun'dan orduya tebrik telgrafıyla birlikte hediye olarak 50 bin paketi subaylar için, 350 bin paketi de askerler için olmak üzere sigara gönderilmiştir. Bu hediye, her şehrin kendi ürettiği ürünlerden orduya minnetinin bir ifadesi olarak gönderilenlere ilginç bir örnektir. Hediyelerin maddi değerlerinden çok manevi anlamı ve Türk milletinin işgallere karşı yaklaşımı ve milli bilincini göstermesi bakımından önemlidir (TBMM ZC, 14 Eylül 1922; Yalman, 1992, s. 162; Üçüncü, 2010, s. 203). Konya vilayeti İzmir'in kurtuluşunu sevinç gösterileri ile sokakta kutlayan şehirlerden birisi olmuştur. İzmir'e Türk bayrağı asıldığı haberini gazeteler ilave baskı olarak vermiş ve bu ilaveler halk tarafından kapışılmıştır. Eğitimci Besim Atalay'ın konuşmasının ardından yürüyüş yapılmış ve akşam da fener alayı düzenlenmiştir (Sarihan, 1996, s. 654). Trabzon'da da bütün kuruluş ve kurumların katıldığı bir zafer kutlaması yapılmıştır. Kazım Karabekir'in de katıldığı ve Sovyet Rusya'nın Trabzon konsolosu tarafından takip edilen zafer kutlamalarında 101 pare top atışı

yapılmış, okullar tarafından jimnastik gösterileri ve fener alayı düzenlenerek İzmir'in işgalden kurtarılışı coşku ile kutlanmıştır (Karabekir, 2009, s. 912). Millî Mücadele boyunca Ankara Hükümetinin İtilaf Devletleriyle anlaşma ihtimalinden endişe duyan Sovyet Rusya hükümeti zaferi memnuniyetle karşılamış ve zafer kutlamalarını takip etmiştir (Erden, 2017, s. 135).

Anadolu vilayetleri gibi İstanbul'da da Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi zaferi büyük bir coşku ile karşılanmıştır. Büyük Taarruz devam ederken Mustafa Kemal Paşa'nın tüm haberleşmeyi kesmesi nedeniyle İstanbul halkı savaşın gidişatından haber alamamıştı. İstanbul, gelişmeleri Yunanlıların verdikleri haberlerden takip edebilmişti. Onlar da Türk taarruzunun geri püskürtüldüğü hatta Mustafa Kemal Paşa'nın esir alındığı haberlerini yaymışlardı. Yollarda ve boğaz vapurlarında Türklerin üzgün suratları görünürken, Rumlar şehir kulüplerinde zafer kutlamaları yapıyordu. İstanbul'da yaşayan azınlıklar Batı Anadolu'daki muharebeyi görünür yüzü Yunanlılar olan emperyalizmin kazandığı yanlış haberiyle mutlu olmuşlardı. XIX. yüzyılın başından itibaren sürdürdükleri emperyalizmin Anadolu'da ileri karakolu olma mücadelesini başarıyla sonuçlandırdıklarını düşünüyorlardı (İnan, 2023, s. 39). Birkaç gün sonra Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi zaferi haberini alan gazeteler, haberi halk inanmayacak diye çekinerek yayımlamışlardı (Kinross, 2018, s. 374). Anadolu'dan gelen haberler kesin Türk zaferi müjdeleniyordu. Yunanlıların bildirdiklerinin aksine esir düşen Mustafa Kemal Paşa değil Yunan ordusu komutanıydı. İstanbul'da Türkler için asık suratların gülen yüzlere döndüğü bir bayram havası oluşmuştu. Darülfünun öğrencilerinin başlattığı zafer şenlikleri İstanbul'da sabahın ilk ışıklarına kadar sürmüştü. Fatih Camii bahçesinde Müderris Şemsettin Bey, zaferi ilan etmiş, kutlamalarda taşkınlık yapılmaması uyarısında bulunmuştu. Düzenlenen zafer alayı, Şehzadebaşı'ndan Beyazıt'a kadar yürümüş, İstanbul'daki bütün mekteplerin talebeleri zafer alayına katılmışlardır. Sultan Mahmut türbesi önünde, Marif Nezaretinde, Hilal-i Ahmer binası kapısında İzmir Marşı çalınarak sevinç gösterileri yapılmıştır. Sultanahmet Meydanındaki kürsüden siyah bayrak indirilerek

yerine Türk bayrağı asılmıştır. Halen İtilaf devletleri işgalinde bulunan İstanbul'da I. Dünya Savaşı yıllarından beri devam eden matem havası yerini bayram coşkusu-na bırakmıştır. Fener Patrikhanesi önünde gösteriler yapılmış, polisin engelleme girişimlerine rağmen halk gösterilere devam etmiştir. “Yaşasın Mustafa Kemal Paşa! Yaşasın Büyük Millet Meclisi!” sloganları, konfeti ve havai fişek gösterileri, fener alayları işgalden kurtarılmış vatan topraklarının sevincini yansıtmıştır. İstanbul sevinçte Anadolu ile birlik olmuştur. Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin camlarının kırılması ve Peyâm-ı Sabah gazetesinin idare binasının taşlanması gibi taşkınlıkların da yaşandığı zafer alaylarındaki coşkuyu dönemin *İkdam*, *Vakit* gibi gazeteleri milli heyecanla yansıtmışlardır (Sarıhan, 1996, s. 658). Dönemin dergilerinden *Aydede* Millî Mücadele karşıtı yayınlar yapan Ali Kemal'in Peyâm-ı Sabah gazetesinin zafer sonrası fikir özgürlüğüne vurgu yapan yazılarıyla alay eden karikatürler yayınlamıştı (Yaşar, 2023, s. 396). *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi ise İstanbul'daki zafer kutlamalarını coşkulu bir dil ile anlatmış, İstanbul'da 200 bin kişinin kutlamalara katıldığı, kutlamaların şenlik havasında gerçekleştiği haberleri yapılmış, halkın Hürriyet ve İtilaf Fırkası binasını, Yunan askerî binası olarak kullanılan yeri ve *Sabah* gazetesi matbaasını taşıdığı bilgilerine yer verilmiştir (Hâkimiyet-i Milliye 12 Eylül 1922). Topkapı Sarayı'nda Millî Mücadele şehitleri için okutulan mevlide Padişah, Şehzade Abdülmecit ve Tevfik Paşa Kabinesi de katılmıştı. İşgal kuvvetleri komutanı İngiliz General Sir Charles Harington yayınladığı bildiriye gösterilerin artık sona ermesi gerektiğini, gösterilerin devamı halinde sıkıyönetim kurallarını uygulamak ve kuvvet kullanmak zorunda kalacaklarını ilan etmek zorunda kalmıştır (Sarıhan, 1996, s. 658).

İstanbul'da zaferin atmosferinde Anadolu ile birlik beraberlik duygusu ege-men olmuştur. Devlet adamları gönüllü ya da gönülsüz kendilerini İstanbul halkının estirdiği bu millî rüzgârın içinde bulmuşlardı (Sarıhan, 1996, s. 686). Bu süreçte İstanbul'da İtilaf Devletleri ile açıktan iş birliği ve ittifak yapan bazı devlet adamı ve aydınlar İstanbul'dan Avrupa ülkelerine kaçmaya başlamışlardır. Millî Mücadeleye muhalif olduğu bilinen Arnavutköy Amerikan Koleji Türkçe öğretmeni

Rıza Tevfik Bey, öğrencilerin ısrarlı protestoları neticesinde okulda öğretmenlik görevinden uzaklaştırılmıştır (Üçüncü, 2010, s. 207; Sarıhan, 1996, s. 700). Millî Mücadele yansısı gazetelerde Mustafa Kemal Paşa başta olmak üzere Millî Mücadele liderlerinin fotoğraflarıyla birlikte zafer haberleri verilmiş, Yunan ve İngiliz devlet adamlarının karikatürleri alaycı bir dil ile yayınlanmıştır. Eylül ayının ikinci yarısından itibaren ise haberlerde askerî konular yerine barış dönemi ve Türk milletinin taleplerine ilişkin gelişmeler yer almaya başlamıştır (Müjdecı, 2014, s. 401). Darülfünun Edebiyat bölümü Mustafa Kemal Paşa'yı fahri müderrisliğe seçmiş, bu karar bir telgrafla Paşa'ya duyurulmuştu. Tüm bu gelişmeler Millî Mücadele ruhunun İstanbul'a her geçen gün biraz daha egemen olduğunu göstermektedir.

Kutlamaların bir diğer merkezi elbette Millî Mücadelenin kalbi Ankara olmuştur. Ankara, silah sesleri ve İzmir havaları çalan davulların namelerinden İzmir'in düşman işgalinden kurtarıldığı haberini öğrenmiş, Meclis'in önu kısa sürede mahşer yerine dönmüştür. "Yaşasın Türkiye, Yaşasın Büyük Millet Meclisi!" sloganları gece boyunca Ankara sokaklarında yankılanmış, gündüz ise bütün binalar bayraklarla süslenmiştir. Ankara, mimarı olduğu zaferi, genç, ihtiyar, kadın, çocuk, asker, memur, esnaf, işçi hep birlikte kutlamıştır (Sarıhan, 1996, s. 654).

1919 yılından beri işgali bütün ağırlığı ile yaşayan Batı Anadolu şehirlerinde hem sevinç ve coşku hem de yanan, yıkılan köylerin şehirlerin hüznü vardı. Şehirler harabeye dönmüş, yakılmış, yaşanılmaz hale gelmişti. Bu büyük yıkıma karşın Falih Rıfkı'nın tespiti ile millet işgalin sona ermesi ile teselli olmuş ve tam bir iyimserlik içerisindeydi. Millet "toprağımızı yakamadılar ya" diyordu. Türk milleti toprağını, vatanını işgalden kurtarmıştı. Diğer her şey yeniden imar edilebilirdi (Sarıhan, 1996, s. 718).

Zaferin kahramanı Mustafa Kemal Paşa hem Anadolu'daki hem de İstanbul'daki kutlamaların baş aktörü olmuştur. Övücü sloganlar atılmış, fahri müderrislik, fahri hemşerilik unvanları tevdi edilmişti. Muallimler Cemiyeti İstanbul'dan Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telgrafta onu bir deha olarak güneşe benzetmişti. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne memleketin her köşesinden kutlama telgrafları

gönderilmiştir. Azınlık cemaatlerinden kutlama telgrafi gönderenler olmuştur (Sarhan, 1996, s. 682). Millî Mücadele kazanılmış, Misak-ı Millinin gerçekleştirilebileceğine olan inanç artmıştır. Mustafa Kemal Paşa fahri hemşerilik davetleri içerisinden İzmir'in teklifini kabul ettiğini resmi bir yazı ile bildirmiş ve İzmir halkına teşekkür etmiştir (Atatürk, 1996, s. 700). Anadolu ve İstanbul'daki zafer kutlamaları Mustafa Kemal Paşa'nın ordunun başkomutan olarak benimsendiği gibi Türk milletinin siyasi lideri olduğunu da göstermektedir. Başkomutanlık Meydan Muharebesi zaferi, onun Türk milletinin gönlündeki yerini geri dönülmez bir şekilde güçlendirmiştir. Mustafa Kemal Paşa ise zafer kutlama tebriklerini kabul ederken söylediği;

“Bu zaferi kazanan ben değilim. Bunu asıl, tel örgüleri hiçe sayarak atlayan, savaş meydanında can veren, yaralanan, kendini esirgeme- den düşmanın üzerine atılarak Akdeniz yolunu Türk süngülerine açan kahraman askerler kazanmıştır. Ne yazık ki onların her birinin adını Kocatepe'nin sırtlarına yazmak mümkün değildir. Fakat hepsinin ortak bir adı vardır: Türk askeri!”

ifadesiyle zaferi Türk ordusuna ve dolayısıyla orduyu bağrından çıkaran Türk milletine atfetmiş, kutlamaların esas muhatabının Türk milleti olduğunu belirtmiştir (Bolat, 2019, s. 163).

İstiklal Marşı şairi ve Burdur Milletvekili Mehmet Akif Bey *Sebîlürreşâd* dergisinde Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesinin sonucunu “İslam'ın büyük zaferi” başlığı ile duyurmuştur. Yunan ordusunun, büyük devletlerin özellikle de İngiltere'nin destekleri ile sahip olduğu harp imkânlarına rağmen “*mübarek ordumuzun*” büyük ve pek seri bir zafer kazandığını millete müjdelemiştir. Maddi imkânların eksikliklerine rağmen bu zaferin kazanılmasını Türk milletinin imanı ile açıklayan Mehmet Akif, Yunan ordusunu haçlı ordusunun bir şubesi olarak tasvir etmiş ve zaferi büyük bir coşku ile duyurmuştu. Yunan ordusunun Anadolu'da perişan olmasını Allah'ın adaletinin tecellisi olarak gören milli şair, İslam'ın büyük kurtuluş günü olarak gördüğü zaferi sağlayan asker ve kumandanla-

rın Bedir savaşı gazileri kadar büyük hizmet ettiklerini yazmıştır (Ersoy, 1922, s. 268). Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesinin gerçekleştiği bölge daha sonraki dönemlerde Millî Mücadele'nin sembollerinden birisi ve ulusal mirası olarak kabul edilmiştir (Özbey, 2022, s. 75).

6. İstanbul Hükümetinin Tutumu ve TBMM Hükümeti

İstanbul hükümetinin, İstanbul'daki zafer kutlamalarında halkın coşkusuna ortak olduğu görülmektedir. Zaferden hemen sonra Mustafa Kemal Paşa'yı tebrik etmeyi kararlaştırmış, Sadrazam Tevfik Paşa Ankara'ya 17 Ekim'de bir kutlama telgrafi göndermiştir. Telgrafta, Mustafa Kemal Paşa'ya kazanılan zafer ile ülkede iki başlı bir yönetime gerek kalmadığını, milli birliğin sağlandığını ve Ankara'nın İstanbul'a tabi olması gerektiğini anlatmaya çalışmıştır. İstanbul hükümetinin bu yaklaşımı ülke genelinde yukarıda anlatılan siyasî atmosfer ve ülkenin reel politikle farklılık arz etmektedir. Elbette bu siyasî durumun İstanbul farkındaydı. Ancak yüzyılların geleneğinden vazgeçmek ve siyasî gücü bırakmak da istemiyordu. Hanedan üyesi Prens Sabahattin de Mustafa Kemal Paşa'ya kutlama telgrafi gönderenler arasındaydı. Padişah ise kutlama telgrafi göndermeyi reddetmişti. (Tansel, 2019, 185; Sarıhan, 1996, s. 655).

Bu yaklaşımın bir karşılığı olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Trakya'yı teslim almak ve Ankara hükümetini İstanbul'da temsil etmek görevleri ile 19 Ekim'de İstanbul'a gelen Refet Paşa, burada Padişah'ı yok sayarak İtilaf Devletleri temsilcileri ile Meclis adına görüşmelerde bulunmuştur. Refet Paşa 29 Ekim'de padişahı ziyaret ederek ondan, İstanbul hükümetinin temsil yetkisi ve görevinin bulunmadığını bundan dolayı hükümetin dağıtılması gerektiğini bildirmiştir. Refet Bey sultanın yaveri ile yaptığı konuşmada "*makamı muallayı hilafete hissiyatı diyaneşkâranemi iblağ ediniz*" ifadesi ile Ankara hükümetinin saltanatı kaldırıp, hilafet makamının varlığını sürdürmeye karar verdiğini ifade etmiş oluyordu (Mango, 2000, s. 351; Küçük, 2020, s. 82). İtilaf Devletlerinin Lozan Barış Konferansına Ankara hükümetiyle birlikte İstanbul hükümetini de davet etmesi, İstanbul hükümetinin İtilaf Devletleri ile siyasî ilişkilerini devam ettirmesi ve padişahın hüküme-

ti feshetmeyi reddetmesi, gelişmeleri Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin saltanatı kaldırması kararını güçlendirmiş ve süreci hızlandırmıştır. Lozan Konferansı öncesi TBMM temsilcileri İstanbul Hükümetinin Türkiye'nin uluslararası temsil yetkisinin olmadığı belirtmişlerdir. İstanbul hükümetinin barış konferansına katılımının söz konusu olmadığı düşüncesi telgraf haberleşmelerinde görülmektedir. Buna karşın İstanbul, devletin temsil makamı olarak kendisini görüyordu. Ankara ise kendisini İstanbul'a bağlı değil, İstanbul'un üstünde görmekteydi. İki hükümet arasında siyasî hesaplaşma Lozan konferansı öncesi başlamıştı. İtilaf Devletlerinin konferansa İstanbul hükümetini de çağırması ve İstanbul'u meşru hükümet olarak tanınması Ankara'nın İstanbul'a karşı tutumunu sertleştirmiş ve acil politik adım atmaya zorlamıştır. İtilaf devletleri, iki Türk hükümetini de görüşmeye çağırmak suretiyle Ankara hükümetinin tutumunu yumuşatmayı hedefledikleri anlaşılmaktadır (Ertan, 2014, s. 99; Türk İstiklal Harbi, 1995, s. 29). İstanbul hükümeti ve padişahın tutumu ile İtilaf Devletlerinin bu politikası, Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekili Dr. Rıza Nur ve Erzurum Milletvekili Hüseyin Avni Bey tarafından hazırlanan ve 80 milletvekilinin de imzaladığı saltanatın kaldırılmasına ilişkin kanunun kabulünü çabuklaştırmıştır (Mango, 2000, s. 351; Küçük, 2020, s. 82). Kanun maddelerinin görüşülmesi sırasında Mustafa Kemal Paşa;

Bu bir emrivakidir. Mevzubahis olan, millete saltanatını, hâkimiyetini bırakacak mıyız, bırakmayacak mıyız meselesidir. Mesele zaten emrivaki olmuş bir hakikati ifadeden ibarettir. Bu behemehâl olacaktır. Burada içtima edenler, Meclis ve herkes meseleyi tabii görürse fikrimce muvafık olur.

ifadesiyle kararlılığını beyan etmiştir. Bu kararlı yaklaşım sonrası ise saltanatın kaldırılmasına dair kanun Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmiştir (Ertan, 2014, s. 201). Aslında kanunun hazırlanmasında ve Meclis görüşmelerinde etkili olan Hüseyin Avni Bey, Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi zaferi öncesi Meclis'te Mustafa Kemal Paşa'ya en güçlü muhalefet eden vekiller arasında yer almıştır. Ancak zafer, siyasî tutumların ve durumun değişmesini kolaylaştırmış-

tır. Zafer modern Türkiye'nin doğuşunun önündeki iç engelleri de kaldırmıştı (Selek, 1987, s. 729).

Mehmet Vahdettin 10 Kasım 1922 tarihinde Cuma selamlığında son kez halkın içinde görülmüştü. 16 Kasım 1922'de Müslümanların Halifesi olarak imzaladığı yazı ile İngiltere'nin Türkiye'deki işgal kuvvetleri Başkumandanı Harington'a İstanbul'da hayatının tehlikede olduğunu belirterek İstanbul'dan ayrılmak istediğini bildirmiştir. 17 Kasım'da padişah, beraberinde küçük oğlu Ertuğrul ve az sayıda saray görevlisi ile saraydan ayrılarak İngiltere'ye ait HMS Malaya gemisine bindirilmiştir. Önce Malta adasına, ardından Mekke'ye giden Mehmet Vahdettin, San Remo'ya yerleşmiş ve 15 Mayıs 1926'da burada vefat etmiştir. Refet Bey, padişah İstanbul'dan ayrıldıktan sonra General Harington'a, kendilerini padişahın yükünden kurtardığı için teşekkür etmiştir (Mango, 2000, s. 353; Yazıcı, 2019, s. 208). Halifelik makamına Meclis kararı ile Vahdettin'in yeğeni Abdülmecit Efendi getirilmiştir. Bu karar Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ülke yönetiminde tam hâkimiyetinin bir göstergesi olarak anlaşılmalıdır. Çünkü halife atama yetkisi Meclis tarafından kullanılmıştır. Bu durum, egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu ve millet adına karar verme yetkisinin Mecliste olduğu anlamına gelmektedir. Bu sonuç, Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi zaferinin iç siyasete en güçlü yansımalarından birisi olarak anlaşılmalıdır.

Ankara'da Ali Şükrü Bey'in yeni kurduğu matbaada *Tan* adı ile çıkardığı gazete devlet başkanlığı makamının halifeye devredilmesi gerektiğine ilişkin yayınlar yapmış olmasına karşın halifenin bir muhalefet odağı olması Mustafa Kemal Paşa tarafından Refet Paşa'nın İstanbul'da TBMM temsilcisi görevinden alınarak yerine Dr. Adnan (Adıvar) Bey'in atanmasıyla engellenmiştir (Mango, 2000, s. 354).

Andrev Mango'nun (Mango, 2009, s. 15) ifadesiyle, Mustafa Kemal Atatürk sabırlı bir devrimciydi. Öğrencilik yıllarından beri planlanmış olduğu, yeni devlet kurarak yeni bir toplum oluşturma düşüncelerini büyük bir sabırla zafer sonrası adım adım uygulamaya başlamıştı (Turan, 2009, s. 23). Mustafa Kemal Paşa, za-

ferden sonra henüz Lozan Barış Anlaşması imzalanmadan Bursa, Eskişehir, İzmit ve İzmir gibi Batı Anadolu şehirlerine geziler düzenlemiş, bu şehirlerde öğretmenlere, memurlara ve halka yaptığı konuşmalarda, Millî Mücadele'nin başından beri planladığı inkılapların ipuçlarını vermişti. Bu planların sonucu ise Erzurum Kongresi sırasında Mazhar Müfit Kansu'ya ifade ettiği Cumhuriyet rejiminin ilanı olmuştur (Kansu, 1986, s. 595)

Sonuç ve Öneriler

Türk tarihi boyunca bir Türk devletinin inkıta dönemi yeni Türk devletinin kuruluş dönemidir. I. Dünya Savaşı sonrasında siyasi varlığını kaybeden Osmanlı Devleti'nin yerine Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıkarken planladığı milli egemenlik ilkesiyle tam bağımsız bir devlet kurma fikrini Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi zaferi neticesinde gerçekleştirmiştir. Zafer sonrası imzalanan Mudanya Mütarekesi ve Lozan Anlaşması Sevr projesinin sona ermesini sağlamıştır. Bu zafer aynı zamanda yeni ulus devletin inşasını kolaylaştırmıştır.

Mustafa Kemal Paşa Millî Mücadeleye başladığı dönemde, Türk devletinin geleceği karşısında iki büyük engel bulunmaktaydı. Bu engellerden birincisi işgalci düşman güçleri, ikincisi ise Osmanlı Devleti'nin siyasi kurumları ve devlet geleneğiydi. Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi zaferi hem vatanın emperyalist istiladan korunmasını sağlamış hem de bu zaferin iç siyasetteki etkileri ile geleneksel kurumlara dayalı sosyal, siyasî, ekonomik yapıyı değiştirerek yeni bir ulus ve devlet oluşturmayı mümkün hale getirmiştir. Bu süreçte Büyük Millet Meclisinde Büyük Taarruz öncesi Mustafa Kemal Paşa'ya ve Başkomutanlık Kanunu'na muhalif olan vekillerin tutum ve görüş değiştirmeleri zaferin siyasi sonuçlarının önemli göstergelerinden birisidir.

Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi zaferinin Büyük Millet Meclisi, Türk milletinin vicdanı, Anadolu ve İstanbul kamuoyundaki siyasî yansımaları, Mustafa Kemal Paşa tarafından zamanında ve doğru değerlendirilmiştir. Zafer sonrası oluşan siyasî atmosferin etkisinden yararlanarak hem saltanat

kaldırılmış hem de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki ikinci grup olarak isimlendirilen muhalefet hareketinin etkisi minimize edilmiştir. Böylece büyük zaferin iç siyaseti belirleyici etkisi ile tam bağımsız, egemen, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Zafer Türk Milleti nezdinde Başkomutan Mustafa Kemal Atatürk'ün siyasî liderliğini güçlendirmiş ve planladığı yeni Türkiye zaferin iç siyasete yansımalarının etkisi ile kurulmuştur. Tüm milleti zafer haberlerini coşkuyla kutlamıştır. Muharebeler sürecinde yaşanan gelişmeler ve zaferin sonuçları millî birlik ve beraberliğin milletlerin geleceğine etkisini göstermesi bakımından da önemlidir. Türk milletinin birlik ve beraberlik içinde hareket etmesi devletin ve milletin geleceğinin güvende olmasını sağlayacaktır. Düşmana karşı kazanılan zaferin etkileri olmaksızın Mustafa Kemal Atatürk'ün kurmayı planladığı modern devlet mümkün olmazdı.

Milletin varlığına dışarıdan yönelen tehlikeler karşısında millî birlik ve beraberliğin sağlanması, milletin güçlerinin ortak hedeflere yöneltilmesi istiklalin korunmasında ve istikbalin hedeflerine ulaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bu nedenle Büyük Taarruz sürecinin iç politikadaki etkilerinin anlaşılması Türk devletinin kuruluş şartlarının doğru değerlendirilmesini sağlamaktadır. Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi zaferi modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu zaferidir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA); 30.10.54-355-1; 30.10.54-355-3; 30.10.54-355-7; 051.V48.13.113.24; 030.10.1.1.3/1.

Resmî Yayınlar

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları (TBMM GCZ), C XII, 5 Ağustos 1921. Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMM ZC), C. XXII, 2 Eylül 1922; 4 Eylül 1922; 6 Eylül 1922.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMM ZC), C. XXIII, 14 Eylül 1922; 20 Eylül 1922; 4 Ekim 1922.

Genelkurmay Başkanlığı. (1994). *Türk İstiklal Harbi C. II, Batı Cephesi, 6. Kısım 1. Kitap, Büyük Taarruza Hazırlık ve Büyük Taarruz*. Genelkurmay Basımevi.

Genel Kurmay Başkanlığı. (1995). *Türk İstiklal Harbi C. II, Batı Cephesi, 6. Kısım 4. Kitap, İstiklal Harbinin Son Safhası*. Genelkurmay Basımevi.

Sürelî Yayınlar

Hâkimiyet-i Milliye: S. 500, 7 Mayıs 1922; S. 340, 1 Kasım 1921; S. 423, 5 Şubat 1922; S. 591, 27 Ağustos 1922; S. 592, 29 Ağustos 1922; S. 594, 31 Ağustos 1922; S. 594, 31 Ağustos 1922; S. 606, 12 Eylül 1922.

Telif Eserler

Atatürk, M. K. (1969). *Nutuk* (C. II) (9. bs.). Milli Eğitim Basımevi.

Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV (1991). Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Atatürk'ün Bütün Eserleri, (1992), C. XIII, Kaynak Yayınları.

Avanas, A. (1994). Büyük Taarruz ve Konya. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (1), 245-258.

Bayındır Uluskan, S. (2022). 30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramı'nın Onuncu Yıl İstanbul Kutlamaları (1932), *Büyük Taarruz 100'üncü Yıl Dönümünde Türk'ün Zafere Yürüyüşü* içinde (s. 249-274). Bayındır Uluskan, Seda; Kuru, Levent; Esen, Atakan; Aydın, Erdal, (Ed.), Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.

Berkes, N. (2013). *Türkiye'de Çağdaşlaşma* (29. bs.). A. Kuyuş (Ed.). Yapı Kredi Yayınları

Bolat, M. (2019). Atatürk'ün Batı Cephesi Savaşlarının Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme. T. F. Ertan & B. İzmir (Haz.), *Sakarya Meydan Muharebesi ve Haymana Üçüncü Uluslararası Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 159-169). Ankara Üniversitesi Yayınları.

Borak, S. (1990). Mustafa Kemal Büyük Taarruz Gününü Bütün Dünyadan Nasıl Gizli Tuttu?. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* (6). 17, 381-90.

Canpolat, U. (2022). Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Batı Cephesi'nde Sağlık Hizmetleri, *Büyük Taarruz 100'üncü Yıl Dönümünde Türk'ün Zafere Yürüyüşü* içinde (s. 60-79). Bayındır Uluskan, Seda; Kuru, Levent; Esen, Atakan; Aydın, Erdal, (Ed.), Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.

Çaykırın, G. (2022). Büyük Taarruz İçin On Binlerin Zafer Yürüyüşü (14-24 Ağustos 1922), *100. Yılında Büyük Taarruz* içinde (s. 67-89). Ertan, Temuçin Faik; Unat, Kadri (Ed.), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları.

Çetin, S. (2022). Büyük Taarruz Hazırlık Döneminde Savaş Kabinesi: Harp Encümeni Kurulması ve Faaliyetleri, *Büyük Taarruz 100'üncü Yıl Dönümünde Türk'ün Zafere Yürüyüşü* içinde (s. 4-38). Bayındır Uluskan, Seda; Kuru, Levent; Esen, Atakan; Aydın, Erdal, (Ed.), Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.

Dâver, B. (1959). İstiklal Savaşı'nda Ordu-Politika İlişkileri (1919-1922). *İkinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri* içinde (s.191-192). Genelkurmay Basımevi.

Demir, E. (2023). Mondros Mütarekesi'nden Lozan Antlaşması'na Türk-Fransız İlişkileri. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8 (2), 1308-1364.

Erkan, M. S. (2022). Türk Tarihinde Bir Dönüm Noktası, Büyük Taarruz ve 30 Ağustos Başkomutan Meydan Muharebesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 11(32), 243-271.

Ersoy, M. A. (7.09.1922). İslam'ın Büyük Zaferi. *Sebülürreşâd*. C. XX, (516), 263-268.

Ertan, T. F. (2014). Saltanatın Kaldırılması ve Cumhuriyet'e Giden Yol. *Cumhuriyet'in İlanının 90. Yılında Atatürk ve Cumhuriyet Sempozyumu Bildirileri* içinde (s.197-212). Genelkurmay Basımevi.

Findley, C. V. (2017). *Modern Türkiye Tarihi* (6. bs.). Güneş Ayaş (çev), Timaş Yayınları.

Gawrych, G. W. (2009). İstiklal Harbi'nde Bir Askeri Önder Olarak Atatürk. *Asker ve Devlet Adamı Atatürk Paneli Bildirileri* içinde (s.3-8). Genel Kurmay Basımevi.

Genç, R. (1996). Büyük Taarruzun Gerçekleşen Hedefleri. *X. Milli Egemenlik Sempozyumu Büyük Taarruz ve Sonuçları Bildirileri* içinde (s.167-173). TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

- Gençosman, K. Z. (1981). Türkiye Cumhuriyeti Siyasi Tarihi. *Atatürk Ansiklopedisi* (C. VIII, s. 174). May Yayınları.
- İnan, A. (2020). *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi* (6. bs.). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnan, U. (2023). Emperyalizmin Gölgesinde Anadolu'da Ermeniler ve Misyonerlik Faaliyetleri. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 1-48.
- Kansu, M. M. (1986). *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*. (C. II), (Bsk. 2). Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Karagülmez, M. (2022). Macar Basınında Çıkan Haberlere Gör Bir Milletın Bağımsızlık Mücadelesi: *Büyük Taarruz'dan Mudanya'ya Türk'ün Zafer Yolu, Büyük Taarruz 100'üncü Yıl Dönümünde Türk'ün Zafere Yürüyüşü* içinde (s. 196-220). Bayındır Uluskan, Seda; Kuru, Levent; Esen, Atakan; Aydın, Erdal, (Ed.), Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.
- Kâzım Karabekir. (2008). *İstiklâl Harbimiz*, (C. II). Yapı Kredi Yayınları.
- Kâzım Karabekir. (2009). *Günlükler (1906-1948)*. (C. I-II). Yapı Kredi Yayınları.
- Kinross, L. (2018). *Atatürk-Bir Milletın Yeniden Doğuşu* N. Sander (Çev.). Altın Kitapları.
- Kocaturk, U. (2009). Atatürk'ü ve Atatürkçü Düşünceyi Nasıl Anlamalıyız? *Asker ve Devlet Adamı Atatürk Paneli Bildirileri* içinde (s. 9-11). Genel Kurmay Basımevi.
- Kollu, A. (1992). Büyük Zafer (Öncesi ve Sonrası ile). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* (8) 24, 481-560.
- Köstüklü, N. (2002). Millî Mücadele'de Batı Cephesi, Savaşlar ve Zaferler. Güzel, H. C. vd. (Ed.) *Türkler* (C. XVI, s. 314-340), Yeni Türkiye Yayınları.
- Küçük, C. (2020). Millî Mücadele. *DİA* (C. XXX, s. 76-83).
- Mango, A. (2000). *Atatürk*. F. Doruker Çev.). Yeni Binyıl Sabah Kitapları Yayınları.
- Mango, A. (2009). İmparatorluktan Ulus Devlete Geçişte Mustafa Kemal'in Önderliği. *Asker ve Devlet Adamı Atatürk Paneli* içinde (s. 13-19). Genel Kurmay Basımevi.
- Müjdecı, M. (2014). Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde Büyük Taarruz. *Turkish Studies*, (9/1), 387-40.
- Mütercimler, E. (2008). *Fikrimizin Rehberi-Gazi Mustafa Kemal*. Alfa Yayınları.
- Orbay, R. (1993). *Cehennem Değirmeni-Siyasi Hatıralarım-*. (C. II). Emre Yayınları.
- Öksüz, H. & Köse, İ (2017). Amerikan Arşiv Vesikalarında Büyük Taarruz. *Türkiyat Mecmuası*, C.27 (2), 207-238.
- Ölçekçi, H. (2022). Büyük Taarruz'un İletişim Stratejisi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(100. Yılında Kocatepe-Büyük Taarruz Özel Sayısı), 1-19.
- Erden, Ö. (2017) Millî Mücadele Dönemi Türk-Sovyet İlişkilerinde Kafkas Seddi Meselesi. *Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 2, 133-143.
- Özalp, K. (2020). *Millî Mücadele 1919-1922* (C. I-II). (5. bs.). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özbeı, V. (2022). Büyük Taarruz Kültürel Mirası Üzerine Bir Değerlendirme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24 (100. Yılında Kocatepe-Büyük Taarruz Özel Sayısı), 74-85.
- Sarıhan, Z. (1996). *Kurtuluş Savaşı Günlüğü* (C. IV). Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Sayılır, B. (2014). 30 Ağustos Zafer Bayramı Kanunu, İlk Zafer Kutlaması ve Büyük Taarruz ile İlgili Bazı Bilgiler. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığı*, (16), 89-114.
- Selek, S. (1987). *Anadolu İhtilâli*. (C. I). (Bsk. 8). Kastaş Yayınları.
- Tansel, S. (2019). *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar* C. IV. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Turan, M. (2014). Millî Mücadele'den Cumhuriyet'e "Hâkimiyet-i Milliye'nin Tesisi" Meselesi. A. Güvenç & M. Saygın (Haz.), *Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası*

- Millî Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu C.1 Bildirileri* içinde (s. 259-282). Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Turan, Ş. (2009). Atatürk ve Türk Devrimi. *Asker ve Devlet Adamı Atatürk Paneli Bildirileri* içinde (s. 21-25). Genel Kurmay Basımevi.
- Üçüncü, U. (2010). *Türk Kamuoyunda Büyük Taarruz* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yalman, A. E. (1992). Başkumandanlık Kanunu. *Atatürk Yolu Dergisi* C. III, (9), 85-110.
- Yalman, A. E. (1994). Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Büyük Zafer. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XVI (27), 147-171.
- Yaşar, H. (2023). Muhafız Basının Penceresinden Öncesi ve Sonrasıyla Büyük Taarruz. *Atatürk Yolu Dergisi*, 73. 386-404.
- Yazıcı, S. (2019). Osmanlı Devleti (1699-1923). Muhammed Bilal Çelik (Ed.). *Türk Tarihi ve Kültürü*. (s. 117-209). Nobel Yayınları.
- Yazıcı, S. (2019). Osmanlı Modernleşmesi. Ahmet Şimşek (Ed.). *Modern Türkiye Tarihi*. (s. 33-57). Pegem Akademi Yayınları.

Extended Abstract

This article focuses on the impact of the Great Offensive, the final victory of the National Struggle, on Turkish domestic politics. The issue is evaluated within the framework of the debates in domestic politics before the Great Offensive, the developments during the Great Offensive and the Battle of the Commander-in-Chief, the reflections of the victory on domestic politics and the negotiations of the Grand National Assembly of Turkey, the victory celebrations of the Turkish nation, and the Istanbul government-UNM government negotiations during the process. The successful outcome of the Great Offensive contributed to the recognition of Turkey as an independent state and the adoption of the new state's founding philosophy in domestic politics. The military success of the Turkish army changed the dynamics of domestic politics.

After the defeat of the Ottoman Empire in World War I and the loss of its political existence with the Armistice of Mondros, the Turkish nation started the National Struggle under the leadership of Mustafa Kemal Pasha to liberate its homeland from enemy occupation. The military phase of the National Struggle started on August 26, 1922, and concluded with the victory in the Great Offensive and the Battle of the Commander in-Chief on August 30, 1922. This victory is seen as one of the turning points in Turkish history. With the victory, the enemy occupation of the Turkish homeland was thwarted, and the groundwork was laid for Mustafa Kemal Atatürk to establish the new state and social structure that he had envisioned and planned since his student years.

When Mustafa Kemal Pasha landed in Samsun, he had the idea of establishing a new and modern Turkish state. The victory in the Great Offensive and the Battle of the Commander-in-Chief enabled this idea to be put into practice. On the one hand, the victory diminished the power of the opposition against Mustafa Kemal Pasha in the Turkish Grand National Assembly, which led the National Struggle. On the other hand, it increased the trust and loyalty of the Turkish nation to its new leader. In the aftermath of the victory, the parliamentary deputies' criticism of Mustafa Kemal Pasha decreased, and loyalty to him increased. This transformation made it possible for Mustafa Kemal Atatürk to become stronger and realize his goals in domestic politics.

In all Anatolian cities, especially Ankara and Istanbul, society celebrated the victory with great enthusiasm. During the victory celebrations in the cities, the people declared to the world that they embraced Mustafa Kemal Pasha as a national hero. The victory of the Great Offensive and the Battle of the Commander-in-Chief, the celebrations following the victory, and the nation's response to the victory were extensively reported in the press of the period. Newspapers expressed their praise for the Turkish army in the person of Mustafa Kemal Pasha in their victory news.

The Turkish army's extraordinary effort in liberating 325 kilometers of homeland from enemy occupation in 15 days had important consequences for Turkish public opinion. As a result of this victory, the deputies opposing Mustafa Kemal Pasha in the Grand National Assembly of Turkey ceased their criticism, and the euphoria of the victory caused them to forget the debates before the Commander-in-Chief law. On the other hand, the left and right in the parliament were preparing for a fierce opposition against Mustafa Kemal Pasha's political leadership, anticipating his intention to establish a new state structure. Mustafa Kemal Pasha was also aware that opposition would arise during the establishment and structuring of the new state and that a struggle was inevitable. After 1922, he planned his political steps according to the new situation. Immediately after the victory, the necessary legal arrangements were made in the parliament, and the public was given the message that the new Turkish state was the only authorized power in Anatolia. On the other hand, all segments of society welcomed the victory with great happiness and enthusiasm. Even some of the non-Muslim community leaders in Anatolia sent congratulatory telegrams.

In the cities of Artvin, Kars, Trabzon, Diyarbakır, Adana, Kastamonu, Kayseri, Konya, Mersin, and Ankara, which is the center of the new government, lantern processions were organized at night and giant rallies were held during the day as part of the victory celebrations. The fact that the province of Samsun sent 400.000 packs of cigarettes as gifts for the officers and soldiers should be understood as an indication of nation's sentiments towards the victory in the Great Offensive and the Commander-in-Chief Battle. The fact that newspapers in Konya announced the victory with special issues and additional editions can be counted among the examples of the enthusiasm in the cities. The national attitude of school students after the news of the victory was appreciated as developments that raised hopes for the future of Turkey. In front of the parliament in Ankara, people chanted "Long Live Turkey Long Live the Grand National Assembly!" and all the buildings were decorated with Turkish flags. The Turkish nation evaluated the great destruction and deliberate fires committed by the Greeks in Western Anatolia during the occupation period with the words "They could not burn our land; we will rebuild everything again." After the victory, the Istanbul Dârülfünun Literature Department elected Mustafa Kemal Pasha as an honorary professor, and this decision was announced to Pasha in a telegram. Many cities in Anatolia offered honorary citizenship to Mustafa Kemal Pasha, and Atatürk accepted the offer of honorary citizenship from İzmir.

Along with this enthusiasm, the rejection of the promotions of some commanders during the parliamentary debates on the law concerning the promotions and commendations of officers who showed merit in the National Struggle was interpreted as the beginning of a political struggle. It is also noteworthy that some ministers resigned during these debates. On the other hand, it was decided to erect a monument to Süleyman Fethi Bey, who resisted the Greek soldiers during the occupation of İzmir and was martyred for refusing to shout, "long live Venizelos". The Parliament's adoption of tax regulation laws also reflects post-election. Despite the euphoria of victory and self-confidence, along with demands and

expectations that exceeded the Misak-ı Millî (the national oath) targets, Mustafa Kemal Pasha maintained his rational approach.

Conservative media outlets in Turkey considered the occupation of Anatolia by the Entente among the worst events in history. The victory was also celebrated as the most auspicious day for the Turks. Anatolia's cities, towns, and even villages turned into a celebration. Mustafa Kemal Pasha, who arrived in Ankara after the victory, was greeted with demonstrations of love. During the night organized to celebrate the victory, the National Anthem was played for the first time, composed by Osman Zeki Üngör.

The Istanbul government also participated in the victory celebrations in the city. While government officials sent congratulatory telegrams to Mustafa Kemal Pasha for the victory, they were also aware that the outcome of this victory marked the end of the political existence of the Istanbul government. However, they could not resist the joy and enthusiasm in the country. The Sultan did not send a congratulatory telegram to the Grand National Assembly of Turkey and Mustafa Kemal Pasha.

The victory enabled the Turkish nation to establish the new Turkish state by destroying the aims of imperialism. The enemy occupation and the structural obstacles that had formed over centuries, hindering the establishment of the state structure targeted by Mustafa Kemal Pasha were overcome without encountering great resistance thanks to the impact of the victory on domestic politics. Without the effects of the victory reflected in domestic politics, the realization of the modern state that Mustafa Kemal Atatürk planned to establish would not have been possible. After the victory, the political reflections of the success on the Grand National Assembly, the confidence of the Turkish nation, and public opinion in Anatolia and Istanbul were evaluated correctly and in a timely manner by Mustafa Kemal Pasha. By taking advantage of the post-victory political atmosphere, the sultanate was abolished, and the influence of the opposition movement known as the second group in the Turkish Grand National Assembly was minimized. Thus, with the decisive impact of the great victory on domestic politics, the establishment of the Republic of Turkey as a fully independent, sovereign, social and legal state was realized.

The reflections of the Great Offensive (Büyük Taaruz) on domestic politics are analyzed by evaluating the minutes of the Grand National Assembly of Turkey of the period, the Republican Archive of the Presidency, Mustafa Kemal Atatürk's works and speeches, memoirs of the period, and copyrighted works.

تورکیا بویوک ملت مجلسی
اجرا و کلباری حیاتی ریاستی
علم مخصوص بدمبری
عدد

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYETİ

آفره
۶ - ۸ - ۲۲۸

۴۹
۳۸۸
۱
۱۱۱

رکونه جاسده اجماؤ قوب قبه سده کاره بائوشده. قنده اردوراز ناموس واسقده وطن
قوربا رقصه جاسده اولدوه عیون و قلیله ایصالیه قویضات سببیه استاد، کیمجه ۸ جانی
رسوله و شهابیه حیثیتده در
حادثه بوجای بویوک ملت مجلسی یسه ایشله و یسه قلیله عیون آمان قنده ملکم اولدوره اردوراز
نقشه جاب فرادان حریفه یاز ایلمسه.
عیاد عیش بیایینه بد قوق قیقک احتیاج ایلمیه مادی، معنی بریه قوربا ایبال ایلمیه خاکا.
ملک ایلمیه صدر اولدوسور کور، استاقه آتوق بائوشده. مکتوب بر قوربا سکیات اولدو و تاسخ
بولدو قوربا ایلمیه، جانیله و قلیله اردوراز قوربا کورده رقب بر قوربا سکیات اولدو و تاسخ
بشماره اولدو، و معنی بار کورده کمال قیوم و خلاصه ایلمیه یاز موقعت ایلمیه
ایلمیه نصقه ایلمیه قیق ایلمیه، و معنی بار کورده کمال قیوم و خلاصه ایلمیه یاز موقعت ایلمیه
تجه ناموریه رفاکاه. قیق قوربا اردوراز ماده و معنی بار کورده کمال قیوم و خلاصه ایلمیه یاز موقعت ایلمیه
نقد و ارفیق ایلمیه جاسده ایلمیه

تورکی بویوک ملت مجلسی
اجرا و کلباری حیاتی ریاستی
علم مخصوص بدمبری
عدد

۳

جواب یاز ایلمیه اردوراز جواب اولدی عیونک تاریخ و نومورسکده روس، رجا اولدور.